

Tussen flaneren en schofferen

Tussen flaneren en schofferen

Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

Tussen flaneren en schofferen
Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren (advies 43)
Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

ISBN 978 90 6665 944 5
NUR 740

© 2008 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 257, 1000 AG Amsterdam) te wenden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Samenvatting	9
1 Inleiding	11
2 Jongeren, hangjongeren, criminelen en omwonenden	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Verscheidenheid aan hangjongeren	15
2.3 Waarom jongeren op straat hangen	18
2.4 De omvang van het hanggedrag	21
2.5 De ervaren overlast van hangjongeren	23
2.6 Tot slot	25
3 De dynamiek rond hangjongeren	27
3.1 Inleiding	27
3.2 Jongeren, overlast en de interactie met de buurt	28
3.2.1 Omwonenden en de interactie met hangjongeren	29
3.2.2 Politie en jongerenwerk en de interactie op straat	32
3.2.3 Een negatieve spiraal	34
3.3 Jongeren, overlast en participatie	34
3.3.1 Verveling en overlast	35
3.3.2 De verleiding van de straatcultuur	37
3.3.3 Een negatieve spiraal	41

3.4 Jongeren, overlast en de bredere context	41
3.4.1 Negatieve sfeer in politiek en media	42
3.4.2 Een negatieve spiraal	45
3.5 Conclusie	45
4 Aanbevelingen	47
4.1 Ruimte én grenzen	49
4.2 Wellevendheid én eigenbelang	52
4.3 Participatie én vrijheid	56
4.4 Straf én steun	60
Literatuur	65
Geraadpleegde deskundigen	73
Overzicht van uitgebrachte publicaties	75
Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling	79

Voorwoord

Het kabinet heeft in 2007 de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) gevraagd een advies uit te brengen over het thema 'hangjongeren'. Hangjongeren zijn veelvuldig onderwerp van gesprek. De reden hiervoor is dat steeds meer burgers overlast ervaren van jongeren die op straat 'hangen'.

In dit advies kijkt de Raad daarom allereerst naar de rol van jongeren zelf. De nadruk ligt in de analyse echter op de interactie met de omringende sociale omgeving. Omwonenden, professionals, instituties en de fysieke omgeving spelen, zowel voor het begrip van het fenomeen hangjongeren als voor de mogelijkheden om problemen met jongeren te lijf te gaan, een cruciale rol. De Raad formuleert vier strategieën die voor politici en beleidsmakers zowel lokaal als lokaal een leidraad kunnen zijn voor beleid.

Raadsleden en adviseurs hebben voor dit advies diverse deskundigen gesproken (zie bijlage 1). Met behulp van een expertmeeting en individuele gesprekken, zijn bestaande wetenschappelijke kennis en praktijkexpertise benut voor het onderliggende advies. De Raad spreekt zijn grote dankbaarheid uit aan allen die hun kennis belangeloos hebben ingebracht voor dit advies.

De commissie van de RMO die het advies heeft voorbereid, bestond uit:

Drs. J.G. Manshanden MPA (Raad)

Prof. dr. M. de Winter (Raad)

Dr. K.W.H. van Beek (vanaf 1 december 2007, secretariaat)

Drs. J. Omlo (secretariaat)

Dr. S.M. Verhagen (tot 1 november 2007, secretariaat)

Drs. B.J. van Wijk (vanaf 1 september 2007, secretariaat)

De verantwoordelijkheid voor het advies berust bij de Raad.

De heer mr. S. Harchaoui
voorzitter

De heer dr. R. Janssens
waarnemend secretaris

Samenvatting

Wie een poging onderneemt het begrip 'hangjongeren' te definiëren, zal constateren dat dit niet eenvoudig is. Het concept verwijst namelijk naar een zeer diverse categorie jongeren. De diversiteit drukt zich uit in verschillen naar etniciteit, sekse, sociaal-economische klasse, leeftijd en woonplaats. Daarnaast varieert het gedrag van de hangjongeren van onschuldig flaneergedrag tot baldadig schofferen en ernstige vormen van criminaliteit. Verder gaat het hangen van jongeren op straat soms gepaard met problemen in het onderwijs of op de arbeidsmarkt. Echter, ook jongeren die succesvol deelnemen aan de maatschappij, zijn op straat te vinden.

Een serieus jongerenprobleem

Niet alle hangjongeren zorgen voor overlast. Soms zijn het zelfs eerder de omwonenden die zich intolerant opstellen of irreële angstgevoelens ervaren. Desondanks is het van belang om te benadrukken dat het hangen wel degelijk een serieus probleem kan vormen. Niet alleen voor omwonenden, passanten en winkeliers die overlast ervaren, maar ook voor jongeren zelf. Er zijn verbanden aangetoond tussen hangen en criminaliteit, en tussen criminaliteit, spijbelgedrag en voortijdig schoolverlaten. Tegelijkertijd geldt dat de problemen bij de meeste jongeren van tijdelijke aard zijn en 'vanzelf' weer verdwijnen.

De rol van de omgeving

De Raad meent dat overlastproblemen die hangjongeren met zich meebrengen het beste begrepen kunnen worden door ook interactiepatronen met de omgeving te bestuderen. Dit betekent dat ook andere partijen dan hangjongeren

van invloed zijn op buurtconflicten. In dit advies wordt betoogd dat conflicten uit de hand kunnen lopen door ongelukkige interacties tussen hangjongeren en hun sociale omgeving. Bijvoorbeeld doordat de jongeren en hun omgeving niet in staat zijn om een goed gesprek te voeren over conflicterende belangen. Maar ook doordat de samenleving er onvoldoende in slaagt om jongeren genoeg te laten participeren in de samenleving. Daarnaast worden jongeren niet helder en eenduidig genoeg gecorrigeerd als zij onwettig gedrag vertonen.

Aanbevelingen

Om escalaties te voorkomen, is het van cruciaal belang dat betrokken partijen gecombineerde strategieën inzetten. Hiermee bedoelt de RMO ten eerste dat interventies beter werken als ze niet uitsluitend vergoelijkend of repressief zijn, maar een combinatie vormen van ondersteunende en correctieve ingrediënten. Ten tweede werken interventies beter als ze zich niet uitsluitend richten op jongeren, maar ook op hun fysieke en sociale omgeving. De Raad vangt deze lijn van denken in de volgende vier aanbevelingen:

1. Geef jongeren ruimte om te flaneren én stel grenzen aan onacceptabel gedrag.
2. Toon wellevendheid naar de andere actoren én kom op voor het eigen belang.
3. Zorg dat jongeren participeren én voorkom dat zij in het geheel geen vrijheid hebben.
4. Straf jongeren als zij zich misdragen én geef hen steun.

De kernboodschap van dit advies is dat politici en beleidsmakers zich niet te gemakkelijk moeten laten leiden door hypes en incidenten rond hangjongeren. Hypes en incidenten verleiden gemakkelijk tot snelle interventies die niet echt iets oplossen. Lokale situaties verschillen zodanig van elkaar dat het altijd loont een grondige analyse ter plekke te maken, van de jongeren en van de interactie met omwonenden en andere betrokkenen. Op basis daarvan kan men een gerichte combinatie inzetten van correctieve en ondersteunende interventies; een combinatie van een harde en een softe aanpak. De RMO noemt een dergelijke gecombineerde strategie een constructieve aanpak. In deze benadering zijn toezicht houden, grenzen stellen en straffen belangrijke elementen. Dit geldt eveneens voor steun bieden en ruimte geven aan jongeren, en investeren in de betrokkenheid, participatie en eigen verantwoordelijkheid van jongeren.

1 Inleiding

Nederland heeft last van hangjongeren. In winkelcentra, op speelplaatsen, in bushokjes, op straat, bij stations. Op allerlei plaatsen kun je jongeren tegenkomen die ‘rondhangen’. Omwonenden en passanten ervaren dit nogal eens als overlastgevend. Zij irriteren zich aan het geluid van scooters, het geschreeuw, het gelanterfant voor de deur, de rommel die wordt achtergelaten en de speeltuin die wordt vernield. Soms blijft het hier niet bij en worden omwonenden, passanten of andere jongeren slachtoffer van groepen hangjongeren die intimideren, bedreigen, bestelen of geweld plegen.

Een veelbesproken onderwerp

Probleemjongeren, en dan in het bijzonder hangjongeren, zijn een veelbesproken onderwerp. Voor kranten zijn de jongeren een dankbaar onderwerp en op internet blijven de problemen niet onbesproken. Ook (lokale) beleidsmakers, bestuurders en professionals benaderen jongeren in de openbare ruimte als een overlastgevende categorie. Zo noemde burgemeester Cohen van Amsterdam in zijn nieuwjaarstoespraak de problemen met jongeren, variërend van overlast geven tot het plegen van criminaliteit, een van de grootste problemen van de hoofdstad. En in verschillende ministeriële beleidsprogramma's is nadrukkelijk aandacht voor onbehoorlijk, overlastgevend en delinquent gedrag van groepen jongeren op straat.

Het is belangrijk om te analyseren hoe de samenleving tegen hangjongeren aankijkt. De manier waarop het probleem geframed wordt, is namelijk bepalend voor de richting waarin men naar oplossingen zoekt. In dit verband lijkt het overlastvraagstuk van hangjongeren primair beschouwd te worden als een probleem van de jongeren zelf.

Een signaal hiervoor is allereerst de geleidelijke verschuiving naar een hardere aanpak van de jongeren. Op internetfora is deze tendens helder: hier wordt voornamelijk de mening vertolkt dat de jongeren de afgelopen jaren veel te 'soft' zijn aangepakt. De politieke partijen gaan hier grotendeels in mee. Zo werden er voorstellen gedaan voor een avondklok en willen sommige partijen kinderen onder de twaalf jaar onder het jeugdstrafrecht laten vallen. Een tweede signaal is de toegenomen aandacht voor het verkennen en opsporen van hinder door hangjongeren. Dit wordt onder andere zichtbaar bij de diverse politiecursussen die een zero-tolerancebeleid voeren ten opzichte van hangjongeren. Tot slot worden jongeren als geheel als risicogroep gezien. Het kabinet zet bijvoorbeeld in op preventieve jeugdprogramma's om risico's in kaart te brengen voor de gehele jeugd.

Meer dan alleen een jongerenprobleem

Aangezien groepsgedrag van de hangjongeren zeer overlastgevend kan zijn, is het op het eerste gezicht begrijpelijk dat veel beleid en interventies voornamelijk gericht zijn op de jeugd zelf, om zo de overlast in te dammen. Maar de pretentie om met repressieve maatregelen te voorzien in een duurzame oplossing, kan niet altijd worden waargemaakt.

Om duurzame oplossingen te vinden, is meer analyse nodig. We moeten dan ook naar de oorzaken van de problematiek kijken. In het navolgende constateert de Raad dat oorzaken niet alleen te vinden zijn bij de jongeren zelf, maar ook in de context waarin problemen met jongeren ontstaan. Dat wil zeggen: de interactie met medebewoners, professionals, instituties en de fysieke omgeving. Niet alleen omdat voor overlast minimaal twee partijen nodig zijn – iemand die last produceert en iemand die dat ervaart – maar ook omdat in de interactie met de omgeving de sleutel schuilt voor mogelijke oplossingen.

De vraagstelling

In dit advies gaat de Raad op zoek naar die plekken in de interactie tussen jongeren en hun omgeving waar aangrijpingspunten liggen voor een afname in aantal en ernst van conflicten.

De vraagstelling van het advies luidt als volgt:

Hoe kunnen wij het ontstaan van conflicten in de publieke ruimte tussen jongeren en andere actoren beter begrijpen? En wat kunnen we doen om escalatie te voorkomen?

De RMO kiest met deze vraagstelling nadrukkelijk voor een open beginpunt voor zijn analyse. Hij is van mening dat er veel meer aanknopingspunten zijn voor beleid dan de heersende discussie tussen 'harde' en 'zachte' maatregelen suggereert. Zoals in het navolgende zal blijken, komen die aanknopingspunten boven water door de interactie tussen jongeren en hun omgeving nader te bestuderen.

Wat leest u in dit advies?

Het advies is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 brengen we de feiten rondom het probleem hangjongeren in kaart. We beantwoorden vragen als: om hoeveel jongeren gaat het, welke overlast ervaren omwonenden en waarom hangen jongeren eigenlijk op straat? In hoofdstuk 3 bekijken we vervolgens hoe interactie van invloed kan zijn op de conflicten op straat. Ook beschrijven we processen die daarbij mogelijk een rol spelen. Het laatste hoofdstuk bevat de aanbevelingen. Hier schetsen we in een aantal strategieën hoe het ontstaan en de escalatie van conflicten voorkomen dan wel beperkt kunnen worden.

2 Jongeren, hangjongeren, criminelen en omwonenden

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk proberen we aard en omvang van het probleem in kaart te brengen. Afgaande op de berichten in de media en de vele aandacht van politici, hebben we te maken met een fors aantal groepen rondhangende jongeren. Het beeld is dat deze jongeren niet of nauwelijks naar school gaan, geen werk hebben en crimineel zijn of in ieder geval regelmatig onwettig gedrag vertonen. Hangjongeren lijken daarmee als geheel een veiligheidsprobleem, waar hoognodig actie op moet worden ondernomen. Dit beeld roept echter ook verschillende vragen op. Wie zijn die hangjongeren precies? Vanuit welke behoefte en motieven hangen ze op straat? Gaat hanggedrag per definitie gepaard met overlast en delinquentie?

Om deze vragen te beantwoorden, brengen we in dit hoofdstuk de gegevens bijeen die er over hangjongeren beschikbaar zijn. We kijken allereerst naar wie er op straat hangen, wat zij daar doen en waarom ze daar zijn. Vervolgens maken we een inschatting van het aantal jongeren dat rondhangt op straat. Ook geven we aan in welke mate jongeren voor overlast zorgen en wie daar last van hebben.

2.2 Verscheidenheid aan hangjongeren

Het is niet eenvoudig een beeld te krijgen van rondhangende jongeren op straat. De variëteit is namelijk groot. Waar sommige hangjongeren nog naar de basisschool gaan, zijn anderen eerder jongvolwassen te noemen. Het betreft daarnaast zowel autochtonen als allochtonen. Het gaat doorgaans om jongens, maar soms ook om meisjes. Het zijn meestal jongeren uit gezinnen met een

laag inkomen, maar niet uitsluitend. Sommige jongeren zijn zwakbegaafd of hebben psychische of psychiatrische problemen, maar dat geldt zeker niet voor alle hangjongeren. Verder kunnen hanggroepen van samenstelling omvangrijk, constant en qua sociaal-economische achtergrond, leeftijd, geslacht en etniciteit homogeen zijn. Andere groepen zijn daarentegen klein, divers en wisselend van samenstelling. Er zijn groepen die zich kenmerken door een strakke organisatie en een sterke hiërarchie. Terwijl andere groepen juist losse en egalitaire verhoudingen kennen. De ene groep bestaat uit overwegend spijbelende en werkloze jongeren, de andere uit jongeren die afspreken nadat het huiswerk is gemaakt. En waar voor de ene groep rondhangen de enige vorm van vrijetijdsbesteding is, zijn andere groepen bijvoorbeeld ook lid van sportclubs. Tot slot zijn er hangjongeren te vinden in achterstandsbuurtten in de Randstad, maar ook in Vinexwijken en kleine dorpen op het platteland (Noorda en Veenbaas 2000; Beke, Van Wijk en Ferwerda 2000; De Jong 2007; De Bil 2004; Gemeente Utrecht 2007).

Typen hangjongeren

Hangjongeren kunnen voor (veel) overlast zorgen. Het hangen gaat dan gepaard met gedrag dat betrokkenen als onacceptabel definiëren. In dit kader bestaat in beleidskringen sinds een aantal jaren de gewoonte om groepen hangjongeren in te delen in verschillende categorieën op basis van de mate waarin zij maatschappelijk onacceptabel gedrag vertonen. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de zogeheten 'Beke-shortlist'.

Deze shortlist onderscheidt drie typen hangjongeren:

- hinderlijke
- overlastgevende
- criminele

Hinderlijke jeugdgroep

Deze groep hangt wat rond in de buurt, is af en toe luidruchtig aanwezig en trekt zich niet zoveel aan van de omgeving. Soms loopt het wel eens uit de hand, en zijn er kleine schermutselingen, maar dat is snel in de kiem gesmoord en vaak ook meer toeval dan gepland. Ook maken ze zich incidenteel schuldig aan kleine vernielingen. Over het algemeen is het een groep die nog voldoende 'autoriteitsgevoelig is' en aangesproken kan worden op z'n gedrag (Advies- en onderzoeksgroep Beke 2003: 6).

Overlastgevende jeugdgroep

Deze groep is wat nadrukkelijker aanwezig. Ze kunnen af en toe provocerend optreden, vallen omstanders wel eens lastig (uitschelden of zelfs intimideren), vernielen regelmatig allerlei zaken en laten zich veel minder gelegen liggen aan andere mensen. Ze zijn ook minder goed te corrigeren. Ook de lichtere vormen van criminaliteit waar ze zich aan schuldig maken, worden doelbewuster gepleegd en ze zijn ook meer bezig om te zorgen dat ze niet gepakt worden (Advies- en onderzoeksgroep Beke 2003: 6).

Criminele jeugdgroep

Deze groep bestaat (in ieder geval gedeeltelijk) uit jongeren die behoorlijk op het criminele pad geraken. Ze zijn al vaker met de politie in aanraking gekomen. Kenmerkend voor dergelijke groepen is dat ze meer en meer criminaliteit plegen voor het financiële gewin (ze verdienen er geld mee). De feiten zijn ook ernstiger. Ze schrikken ook niet terug voor het gebruik van geweld (Advies- en onderzoeksgroep Beke 2003: 6).

Aanvaardbare jongeren

Hangen kan dus samengaan met het geven van overlast, maar het vormt niet automatisch een begeleidend verschijnsel ervan. In navolging van Noorda en Veenbaas (2006) onderscheidt de RMO naast hinderlijke, overlastgevende en criminele groepen daarom ook aanvaardbare jeugdgroepen. Op deze manier wordt meer recht gedaan aan de verscheidenheid aan hangjongeren. Het gaat hierbij om jongeren die zich in groepen op straat begeven, maar zich gedragen binnen de normen die de sociale omgeving stelt. De jongeren gebruiken de straat dan als ontmoetingsplek om bij te kletsen. Dit veroorzaakt geen noemenswaardige hinder of overlast. Deze jongeren storen zich aan het gegeven dat buitenstaanders rondhangen op zich ongewenst vinden. Zij benadrukken dat 'hangen' en 'het geven van overlast' of 'het ontwikkelen van een criminele carrière' niet hetzelfde zijn (Binken 2006; Martineau 2006).

Hangen als risicofactor

Er is niet veel onderzoek dat eventuele negatieve effecten van hangen bestudeert. Malone en Hasluck (1998) en Nagin en Tremblay (1999) vinden dat jongeren die hangen een groter risico lopen om later in de criminaliteit te belanden dan jongeren die niet hangen. Maar of deze relatie voor Nederland ook geldt en hoe sterk die is, is onbekend. Hoewel het niet per definitie iets zegt over hanggedrag, is met Nederlandse gegevens wel de relatie tussen veelvuldig spijbelen, voortijdige schooluitval en criminaliteit meerdere malen bewezen

(Blom et al. 2005; Kruissink en Esser 2004; Loeber, Slot en Sergeant 2001; Van der Steeg en Webbink 2006).

Hier staat tegenover dat hanggedrag voor de meeste jongeren van tijdelijke aard blijkt te zijn. Doorgaans gaat het om een fase van enkele jaren, die zich beperkt tot de adolescentie. Na verloop van tijd worden werk en gezinsleven aantrekkelijker dan de groep (Veenstra i.p.; De Jong 2007).

2.3 Waarom jongeren op straat hangen

In de vorige paragraaf maakten wij aannemelijk dat er niet zoiets bestaat als dé hangjongere. Hieruit vloeit logisch voort dat er ook geen eenduidige verklaring is voor waaróm jongeren op straat rondhangen. Uit een inventarisatie van de bestaande literatuur wordt duidelijk dat er relatief weinig empirische kennis voorhanden is om harde verklaringen te kunnen geven. En voor zover er verklaringen worden gegeven, wordt nog niet duidelijk voor hoeveel procent van de hangjongeren deze gelden. Desalniettemin kunnen we twee verklaringen geven die een aannemelijk beeld schetsen.

Ontspanning, steun, identiteit

Jongeren zelf geven aan dat zij de straat op gaan, omdat zij daar ontspanning ervaren en omdat zij hier kunnen ontsnappen aan het toezicht van volwassenen. De straat heeft jongeren dus iets te bieden, waar gezinnen en andere instituties niet in kunnen voorzien. Ontspanning op straat betekent voor jongeren dat ze elkaar kunnen ontmoeten en observeren en samen kunnen kletsen en plezier maken (Lieberg 1995; NCP 1999; Pavis en Cunningham 1999; Eggleston 2000).

“Wij komen vooral op straat om elkaar te ontmoeten. Even relaxen, even kletsen, je vrienden zien. Iedereen is gewoon zichzelf. Als je iets geeft aan de groep, krijg je er ook iets voor terug.”
- een jongere (Wijkraad West 2002: 3).

Naast ontspanning kan rondhangen ook een pedagogische functie vervullen. Zo kan de behoefte om ergens bij te horen voor jongeren aanleiding zijn om met leeftijdsgenoten buiten te hangen. Ook kunnen jongeren hulp en ondersteuning zoeken bij leeftijdsgenoten als zij geconfronteerd worden met problemen. Hangjongeren wisselen op straat ervaringen en ideeën uit over de omgang met ouders, opvoeders, leraren en elkaar.

De straat is zoals gezegd ook de locatie waar jongeren zich los kunnen maken van het toezicht van de volwassenen en een eigen sociale identiteit kunnen ontwikkelen. Door het ontbreken van een formele structuur kunnen jongeren op straat experimenteren met sociale contacten, vriendschappen, intimiteit, onderhandelingsvaardigheden en met de voors en tegens van (veel) vrije tijd. Dit geldt overigens niet alleen voor interacties met elkaar, maar ook voor interacties met omwonenden, welzijnswerkers en de politie (De Bil, 2004; Pavis en Cunningham 1999; Eggleston 2000).

Verveling en ontbinding

Naast de hiervoor genoemde positieve verklaringen, kan hanggedrag ook voortkomen uit problemen van jongeren met het invullen van hun (vrije) tijd (Elhadioui 2006; Binken 2006; Gemeente Utrecht 2007; Salhi en Elhadioui 2005). Na school of werk blijft vrije tijd over. Niet alle jongeren blijken in staat om die tijd zinvol door te brengen. Jongeren die in het geheel niet of nauwelijks tijd besteden aan school of werk, hebben al helemaal een overdaad aan vrije tijd. Uit verveling gaan deze jongeren op straat hangen.

“Bij ons Marokkanen is het eigenlijk zo dat onze ouders weinig meer meegeven dan de basics, begrijp je? Soms zit er hooguit eentje op voetbal of kickboksen. Maar geen hobbyclubs, muziek maken, dat soort dingen. Niet zoals Hollanders. Geen pianoles, geen gitaarles. Geen paardrijden of zeilen en zo. Veel van mijn Nederlandse vriendjes hadden altijd van alles te doen. Deze jongens van de buurt hiero niet. Die hebben geen reet te doen. Hun moeten de straat op. Je weet toch? Ze hangen alleen maar rond op straat, op het schoolplein, of in het buurthuis.”

- een jongere (De Jong 2007: 138)

Verveling hoeft echter nog geen afdoende verklaring te zijn voor de (ervaren) overlast die soms gepaard gaat met hangjongeren. Verschillende auteurs menen dat er een fundamenteel probleem achter schuil gaat. Het zou de jongeren ontbreken aan vaardigheden om zich te handhaven in de maatschappij. Hierdoor zijn zij niet in staat om op een geaccepteerde manier met politie en omwonenden om te gaan en doen zij alleen negatieve ervaringen op (Binken en Blokland 2007).

Uit Utrechts onderzoek komt naar voren dat hangjongeren zich door de samenleving buitengesloten voelen (Gemeente Utrecht 2007). Elhadioui (2006) spreekt

in dit verband van een gebrek aan binding met kerninstituties, zoals het gezin, de kerk of moskee, de school en de arbeidsmarkt. Door dit gebrek aan binding met onze kerninstituties kunnen jongeren een algemene neiging ontwikkelen om zich te verzetten tegen alles wat in hun ogen de maatschappij vertegenwoordigt: het gezag van ouders, omwonenden, docenten, politici en politie. Sterker nog, zij kunnen zich afkeren van de burgerlijke cultuur en haar conventionele waarden. Om vervolgens een tegencultuur, een eigen straatcultuur, te ontwikkelen (Kaldenbach 2005). Groepsprocessen zorgen ervoor dat deze straatcultuur vele overlastgevende en zelfs criminele kenmerken heeft (De Jong 2007). Vooral de straat vormt voor deze jongeren een geschikte locatie. Hier kunnen zij zich namelijk onttrekken aan het toezicht en de regels van volwassenen.

Beperkte alternatieven voor de straat

Bovenstaande redeneringen geven een beeld van de redenen voor hanggedrag, maar nog niet waarom deze jongeren nu juist op straat hangen. Het blijkt dat dit grotendeels een keuze bij gebrek aan beter is. Jongeren brengen hun vrije tijd bij voorkeur thuis of in buurtfaciliteiten als sportscholen door. De straat noemen zij nauwelijks. Dat jongeren desondanks toch vaker aangewezen zijn op de straat, heeft te maken met hun leeftijd, financiële positie en beperkte mobiliteit (Emmelkamp 2004).

Sportscholen bijvoorbeeld, kosten geld en dit is voor sommige jongeren moeilijk op te brengen. Ook is er een toenemende druk op ruimte. Dit komt door de aanhoudende bouw van nieuwe woningen en het sterk toegenomen autobebouw. Hierdoor zijn er nog maar beperkte speelruimtes en een gering aantal geschikte voorzieningen in een wijk voor jeugdigen (Van Lieshout, van der Meij en de Pree 2007; Emmelkamp 2004). Verder voelen jongeren zich in buurthuizen niet altijd welkom. Hier worden vaak activiteiten georganiseerd die niet goed bij hun behoeften aansluiten. Of zij ervaren dat er bij voorbaat vanuit wordt gegaan dat zij overlast zullen veroorzaken (Malone en Hasluck 1998).

Voor veel jongeren is de eigen kamer de enige andere plek die aan de eisen voor vrije tijd voldoet. Vaak is het thuis echter dermate druk en het toezicht dermate streng dat ze daar onvoldoende (bewegings)ruimte ervaren. Dit geldt voornamelijk voor jongeren uit de lagere sociale klassen. Zij blijken dan ook relatief veel op straat rond te hangen (Emmelkamp 2004).¹

Thuis is het vol. Bovendien zijn ze liever samen. Mohammed: "Mijn vrienden zijn mijn broers." Dus zijn ze op straat. Of in het meetingpoint, tegenover het wijkcentrum. Daar kunnen ze tafelvoetballen, poolen of internetten. Alleen is het meetingpoint maar één avond in de week open. Karim: "Waarom geven ze ons niet een plek die elke avond en in het weekend open is, als ze last van ons hebben?" (Kamerman 2006)

2.4 De omvang van het hanggedrag

Hoe kunnen we de ernst en de aard van het probleem nader bepalen? Daarvoor is inzicht nodig in een aantal cijfers over het hanggedrag van jongeren en de overlast en criminaliteit die daarmee al dan niet gepaard gaan. Het is daarbij lastig dat zowel hanggedrag als onbehoorlijk gedrag meer omvat dan crimineel gedrag alleen. Vaak gaat het om niet direct strafbare zaken, zoals luidruchtigheid of intimidatie. Hierdoor is het nauwelijks mogelijk om criminaliteitsstatistieken te gebruiken.²

Onderzoek naar onaanvaardbaar gedrag van hangjongeren

Er blijken geen gegevens te zijn die een totaaloverzicht geven van het hangjongerenprobleem. Wel geven jaaroverzichtcijfers van gemeenten aan dat alleen de schade door vernielingen al groot is.³ Zoals in Landsmeer, waar jaarlijks voor 38.000 euro wordt vernield aan gemeentelijke eigendommen. En in de Wieringermeer, waar tachtig euro per huishouden wordt uitgegeven om schade aan bushokjes en door graffiti te herstellen.

Cijfers van de gemeente Utrecht geven een indicatie hoe problematische jeugdgroepen zich verhouden tot de overige jongeren. De gemeente Utrecht (2007) telt 42 problematische jeugdgroepen met in totaal 1068 jongeren; net geen 2 procent van het totale aantal Utrechtse jongeren in de relevante leeftijdscategorie. De RMO gaat ervan uit dat de omvang van de problematische jeugdgroepen in grote steden in deze orde van grootte ligt. Dit beeld wordt onder meer bevestigd door een kleinschalig onderzoek onder 75 leerlingen op 2 vmbo-scholen in Utrecht; daaruit blijkt dat bij minder dan 10 procent van de jongeren in de laatste klas van het vmbo sprake is van een sterke identificatie met de straatcultuur (Van Veen 2006).

De problematische jeugdgroepen kunnen we vervolgens indelen in hinderlijke, overlastgevendende en criminele jongeren (vgl. par. 2.2); tabel 1 geeft een over-

zicht. We kunnen concluderen dat ongeveer 50 procent van de problematische jeugdgroepen wordt gerekend tot een hinderlijke groepering. Tot de categorie overlastgevende groepen behoort 35 procent en 15 procent tot slot, wordt als crimineel beschouwd (Gemeente Rotterdam 2006). Eerdere cijfers van het WODC laten respectievelijk 70 procent, 20 procent en 10 procent zien (Beke, van Wijk en Ferwerda 2000).

Tabel 1 Lokale inventarisaties van hanggroepen

Plaats/Regio	Hinderlijk	Overlastgevend	Crimineel	Totaal
Utrecht	11 (469)	13 (230)	18 (369) ⁴	42 groepen (1068)
Den Haag	42	15	5	62 groepen
Amsterdam	86	26	6	118 groepen
Gelderland-Zuid	99	11	5	115 groepen
Noord- en Midden-Limburg	41	3	1	45 groepen

(Gemeente Utrecht 2007; Gemeente Den Haag 2006; Gemeente Amsterdam 2005; Politie Gelderland-Zuid 2006; Politie Limburg Noord 2005)

Onderzoek naar aanvaardbaar gedrag van jongeren

Jongeren die op een aanvaardbare manier op straat hangen, worden nauwelijks in beeld gebracht. De tellingen van tabel 1 zijn allemaal afkomstig van politiekorpsen; jeugdgroepen die zich aanvaardbaar gedragen, zijn uit de aard der zaak geen onderwerp van politiebelling. Alleen de politie Limburg Noord heeft ook naar aanvaardbare groepen gekeken en telt er negen; de 45 problematische jeugdgroepen zouden hier dus verre in de meerderheid zijn. Maar deze uitkomst lijkt vooral een uitkomst van de gehanteerde definitie: immers, wanneer tellen jongeren die op straat staan te praten als hanggroep en wanneer zijn het jonge mensen die even een praatje maken?

Naast aanvaardbare hanggroepen zijn er ook nog (groepen) jongeren die niet of nauwelijks tijd doorbrengen op straat. Uit kleinschalige onderzoeken wordt geconcludeerd dat voor een groot deel van de jongeren het hangen op straat geen fundamentele rol speelt in hun leven. Emmelkamp (2004) heeft 51 Nederlandse jongeren in de leeftijd van 14 en 15 jaar ondervraagd. Zij blijken hun vrije tijd vooral thuis door te brengen. Voor 20 procent van hen speelt de straat geen rol in hun vrije tijd. Voor 30 procent speelt de straat slechts een beperkte rol. De overige jongeren waren meer dan 3 keer per week op straat te vinden om hun vrije tijd door te brengen. Wat overigens geenszins hoeft te betekenen

dat ze daar rottigheid zouden uithalen. Gewoon buitenspelen of winkelen kan ook. Emmelkamp doet daarover geen uitspraken.

Per saldo ontstaat een beeld dat de straat voor veel jongeren bij tijd en wijle een plek is om een deel van de vrije tijd door te brengen. Een klein deel doet dit zodanig gestructureerd dat ze herkend kunnen worden als hanggroep en daarvan is dan weer een deel overlastgevend of zelfs crimineel.

2.5 De ervaren overlast van hangjongeren

In de vorige paragraaf is gekeken naar verschillende typen hanggroepen. Deze cijfers geven slechts een (beperkt) beeld van de jongeren die hier deel aan hebben. In deze paragraaf kijken we daarom naar de overlast die omwonenden ervaren.

Belangrijke opmerking vooraf is dat onacceptabel gedrag van hangjongeren niet primair tegen omwonenden is gericht. Jeugdcriminaliteit is over het algemeen gericht tegen leeftijdsgenoten en tegen politie (Van Acker 1998). De slachtoffers van delicten die de jongeren plegen, zijn doorgaans leeftijdsgenoten (Korf en Bovenkerk 2007). Het onacceptabele gedrag wordt zelden gepleegd met het doel om omwonenden te hinderen (Martineau 2006). Toch krijgt de overlast ervaren door omwonenden politiek de meeste aandacht, vandaar dat we daar aandacht aan besteden.

Toenemende ergernis

De ervaren overlast van hangjongeren door burgers is de laatste jaren toegenomen en vormt een van hun grootste ergernissen. Diverse onderzoeken geven hiervoor aanwijzingen. Van Dijk (2007) laat bijvoorbeeld zien dat de toename in ergernis over verschillende maatschappelijke kwesties het sterkst is bij ervaringen met overlast door groepen jongeren. Ook het SCP (2006) constateert dat steeds meer mensen de overlast van jongeren als een probleem zien. In Utrecht is het aantal inwoners dat vaak last heeft van jongeren op straat in hun buurt, toegenomen van 16 procent in 2004 naar 21 procent in 2006 (Gemeente Utrecht 2007). In de veiligheidsmonitor Rijk 2007 geeft tien procent van de bewoners aan dat overlast door groepen in hun buurt vaak voorkomt. Of er ook sprake is van een trend is minder duidelijk; zo vormt het laatstgenoemde cijfer weliswaar een stijging ten opzichte van 2006, maar het percentage in 2005 was weer een fractie hoger (CBS 2007).

Verscheidenheid aan omwonenden

Net zo min het gerechtvaardigd is om te spreken over dé hangjongere, is het ge-
grond om te spreken van dé (overlastervarende) omwonende. Niet alle bewoners
ervaren het gehang van jongeren als overlastgevend. Sommigen vinden het zelfs
wel gezellig, al die jongeren op straat. Het onderzoeksbureau Intraval (2005) maakt
daarom onderscheid tussen bewoners die zelden overlast ervaren, soms overlast
ervaren en vaak overlast ervaren. Deze bewoners verschillen in de mate waarin zij
overlast ervaren, zich onveilig voelen en bepaalde plekken in de buurt mijden.

*De 53-jarige bewoonster kan hun bloed wel drinken. Recht tegenover haar huis,
aan het Dukaatplein in Maastricht, staat iedere avond een vaste groep hangjon-
geren: ongeveer tien “Turken, zwarten en Nederlanders” van rond de zeventien
jaar oud. Ze klimmen op het dak van de kerk. Pikken deurbellen. Schoppen tegen
voordeuren aan. Onlangs stalen ze de afvoerroosters die voor de deuren liggen.
Een oude buurman viel bijna in het gat. “Je kunt het maar beter niet met ze
aanleggen”, verzucht ze. Laatst schopten ze een bal tegen haar aan. Excuses?
Een grote bek kon ze krijgen. Bang is ze niet. Ze scheldt gewoon terug. Dat ze
wel even een trap in hun kruis komt geven. Ze raakt wel gestrest. Slikt antide-
pressiva en kan niet veel hebben. “De politie? Ach, die komt toch niet.” Ze woont
al 41 jaar in deze nette arbeidersbuurt, maar de laatste zes jaar is het niet leuk
meer. Ze laat zich alleen niet weggagen. Dat nooit.*

*Niet iedereen kijkt op dezelfde manier als de 53-jarige bewoonsters tegen de
hangjongeren aan. Een 46-jarige overbuurman: “Soms draaien ze harde muziek
of trappen ze de bal tegen de kerkmuur. Dan zeg ik er wat van en daar luisteren
ze meestal wel naar.” En een journalist constateert dat het opvallend is wat er
allemaal ontbreekt op het plein: vernielingen, vuil en graffiti. Zelfs de muur van
de kerk, waar de jongeren avonden tegenaan hangen, is maagdelijk wit.
(Tokmetzis 2007)*

Hoe verklaren we nu dat sommige bewoners vaak overlast ervaren en de
situatie als onhoudbaar definiëren, terwijl andere bewoners in dezelfde hui-
zenblokken en straten wonen, maar zelden overlast ervaren? Gebleken is dat
vooral burgers die hun kwetsbaarheid relatief hoog inschatten, zoals jonge
vrouwen in stedelijke gebieden, eerder ernstige overlast ervaren. Daarnaast
spelen eerdere slachtofferervaringen die mensen zelf of in hun directe omge-
ving hebben meegemaakt, een rol (SCP 2006; CBS 2007). Angstgevoelens spelen
dus mee in de mate waarin mensen overlast ervaren.

Interessant in dit verband is dat uit onderzoek steevast blijkt dat het subjectieve gevoel van onveiligheid, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van hangjongeren, niet evenredig is met de objectieve kans om slachtoffer te worden van delicten of van geweld. Vrouwen voelen zich over het algemeen onveiliger dan mannen, hoewel zij minder vaak slachtoffer van een misdrijf zijn. Omgekeerd voelen mannen onder de 45 jaar zich het minst onveilig, terwijl de kans dat zij betrokken raken bij ernstige criminaliteit, hetzij als slachtoffer hetzij als dader, het grootst is (WRR 2003). Ook recent Brits internationaal vergelijkend onderzoek wijst uit dat de toegenomen angst voor geweld door jongeren niet vergezeld gaat van een vergelijkbare toename in feitelijke geweldplegingen door jongeren (Margo et al. 2006). Verschil in beleving van overlast kunnen we dus zoeken in het 'verkeerd' inschatten of overdrijven van de situatie. Een andere verklaring is juist dat bewoners de problematiek onderschatten en bagatelliseren.⁵

2.6 Tot slot

In dit hoofdstuk hebben we beargumenteerd dat dé hangjongere niet bestaat. De term 'hangjongere' wordt ten onrechte op een grote categorie jongeren geplakt en levert te snel een associatie op met overlast en crimineel gedrag. Een dergelijk etikettering is ongelukkig zowel voor alle goedwillende jongeren in de publieke ruimte – stigmatiserend – als voor andere betrokkenen – leidt onnodig tot angstgevoelens. In het volgende hoofdstuk zullen we zien hoe dit voedsel geeft aan ongelukkige interacties in de publieke ruimte.

Noten

1. In Noorwegen zijn er in dit verband opvallende cijfers. Hier blijken jongeren minder op straat rond te hangen dan vroeger en vaker thuis te zijn. De reden hiervoor zou zijn dat zij minder te maken hebben met toezicht in huis, omdat beide ouders werken (James en Prout 1997).
2. Overigens geven criminaliteitsstatistieken ook geen volledig beeld. Of er veel criminaliteit wordt waargenomen, is bijvoorbeeld mede afhankelijk van de aangiftebereidheid van omwonenden en van de intensiteit van de opsporing door de politie.
3. Hoewel de schade vaak aan jongeren, in het bijzonder hangjongeren wordt toegeschreven, valt niet uit te sluiten dat een deel van de schade wordt veroorzaakt door bijvoorbeeld uitgaanspubliek.

4. Hiervan zijn vijf groepen overlastgevend crimineel (142 jongeren) en dertien crimineel (227 jongeren).
5. Hierbij moeten wij aantekenen dat niet alle delicten worden geregistreerd. In de Diamantbuurt blijkt slechts een kwart van de overlast bij de politie gemeld te worden. Sommige bewoners hebben het gevoel dat het geen zin heeft om de politie te bellen, omdat men toch niet komt. In andere gevallen achten bewoners de ernst van de overlast niet groot genoeg om hulp van de politie in te schakelen (Intraval 2005). En weer anderen zijn bang voor represailles als de jongeren erachter komen dat zij de politie hebben gebeld (De Jong 2007; Van Gemert 2002).

3 De dynamiek rond hangjongeren

3.1 Inleiding

Incidenten rond hangjongeren hebben een zekere neiging om te escaleren. Ongeacht wie er schuld heeft, wie er begon of wie er in moet binden, is er een aantal mechanismen te onderscheiden die ervoor kunnen zorgen dat een incident leidt tot meer incidenten en wellicht zelfs tot een serieus conflict. In dit hoofdstuk concentreren we ons op deze mechanismen. Dat doen we om te kunnen begrijpen wat er soms gebeurt. Maar ook om aanknopingspunten te vinden voor de-escalatie: om een incident in goede banen te leiden en om een conflict hanteerbaar te krijgen.

De mechanismen die we in dit hoofdstuk beschrijven, hebben betrekking op slechts een deel van de ervaringen met hangjongeren. Er is een baaierd aan mogelijke achterliggende of primaire oorzaken voor elk soort overlastsituatie. In dit hoofdstuk beschrijven we de - naar ons idee - meest relevante oorzaken. De verzameling criminele en gewelddadige gedragingen die nadrukkelijk vanuit de sfeer van strafrechtpleging en recidivebestrijding moeten worden benaderd, vallen buiten de scope van dit hoofdstuk.

Drie cycli

We laten in dit hoofdstuk drie cycli zien van actie en reactie die kunnen optreden tussen jongeren, omwonenden en andere betrokkenen. Deze cycli vinden we op verschillende niveaus, namelijk:

- microniveau: de straat waar jongeren, omwonenden, politie en jongerenwerkers elkaar daadwerkelijk tegenkomen.

- mesoniveau: tussen hangjongeren en de instituties waarmee zij te maken hebben, zoals school, de arbeidsmarkt, thuisomgeving, buurthuizen en het verenigingsleven.
- macroniveau: waar tussen politiek en media een klimaat ontstaat dat op zijn beurt weer de context vormt voor de omgang met hangjongeren.

Er kan overigens sprake zijn van overlap tussen deze drie interactiepatronen. Hiervan zijn voldoende voorbeelden bekend. Maar tegelijk werd ons duidelijk dat empirisch niet goed is vast te stellen hoe groot die overlap is. Zo is niet duidelijk of er een causale relatie bestaat tussen escalerende conflicten en zich ontwikkelende criminaliteit. Er zijn voorbeelden die dit verband suggereren. In andere voorbeelden lijkt de stap naar criminaliteit echter juist een autonoom proces. Zo is ook niet duidelijk welk aandeel van conflicten het resultaat is van een ongelukkige interactie en welk aandeel oorzaken kent die buiten deze dynamiek liggen. Tegelijk komen uit onderzoek en beschrijvingen van betrokkenen en professionals zoveel voorbeelden naar voren van escalerende interactie, dat wij dit zien als de kernvraag van het hangjongerenfenomeen: als er incidenten zijn, hoe gaan we daar dan mee om?

3.2 Jongeren, overlast en de interactie met de buurt

In deze paragraaf richten wij de aandacht op situaties waarin conflicten zich versterken in rechtstreekse interactie tussen jongeren en omwonenden. Politie en jongerenwerkers hebben vaak te maken met dit soort conflicten. Soms zijn zij hier ook zelf bij betrokken. Daarom bespreken we ook hun rol.

We nemen de volgende stappen in de redenering:

- 1) Omwonenden die overlast ervaren, geven hierop niet altijd een adequate reactie.
- 2) Jongeren uiten hun wensen en verlangens niet allemaal even kundig. Ook weten ze niet altijd even handig om te gaan met reacties op de dingen die ze doen.
- 3) Een mislukte conversatie kan jongeren en omwonenden stijven in hun eigen positie en gedrag.
- 4) Politie en/of jongerenwerkers blijken niet altijd in staat om conflicten te de-escaleren. Soms geven hun interventies zelfs aanleiding voor verdere escalatie.

- 5) Per saldo kan een vicieuze cirkel ontstaan waarin alle partijen hun toevlucht zoeken tot stoerdere taal en daden: de kunst is uit deze cirkel te ontsnappen (maar dat doen we pas in een volgend hoofdstuk).

3.2.1 Omwonenden en de interactie met hangjongeren

Jongeren aanspreken op overlastgevend gedrag heeft zin. Omwonenden die regelmatig een kort praatje maken met de jongeren op straat, hebben de ervaring dat jongeren wel degelijk bereid zijn om hun gedrag aan te passen als je daarom vraagt (Van Wonderen en Boonstra 2007; Wijkraad West 2002; Martineau 2006). Jongeren stellen het op prijs als zij op een dergelijke directe manier benaderd worden in plaats van op een indirecte manier, bijvoorbeeld door de politie te bellen (zie bijvoorbeeld Wijkraad West 2002).

“Jarenlang hebben we overlast gehad”, vertelt buurtbewoner Henk van Rosmalen. “Het is zelfs zo erg geweest dat sommige ouders hun kinderen niet meer buiten durfden te laten spelen.” Buurtbewoners begonnen te klagen bij de politie, maar dat haalde weinig uit. Van Rosmalen is toen naar de groep toegestapt. “Ze wilden graag twee bankjes om op te zitten en een prullenbak. Ik heb gezegd dat ik dat best wilde regelen met de gemeente, maar dat zij zich dan moeten gaan aanpassen. Dus geen brandjes in prullenbakken, geen afval en troep meer op de grond en rekening houden met de buurt. Nou, dat vonden ze wel een mooie deal.” Toen de afspraak tussen de jongeren en de wijkcoördinator was gemaakt, heeft de hele buurt een brief ontvangen met tekst en uitleg over deze aanpak. “Bij ons klagen ze niet meer en we zien ook geen politie”, vertelt een van de jongens. Ook Henk van Rosmalen zelf ziet een verbetering.
(Doggen 2007)

Geen normale gesprekken op straat door angst...

Toch vinden er slechts zelden min of meer normale gesprekken tussen omwonenden en hangjongeren plaats. Hiervoor is een aantal verklaringen te geven. Een eerste verklaring heeft te maken met angst bij omwonenden. Angst is een belangrijke drijfveer voor mensen om hangjongeren zoveel mogelijk te ontwijken (SCP 2006).⁶ Voor sommige omwonenden is het ondenkbaar om een praatje te maken met hangjongeren. Uit angst voor mishandeling of represailles besluiten zij niet te interveniëren (De Jong 2007; Margo et al. 2006). Liever lopen zij in een boog om groepjes hangjongeren heen, trekken zich terug in de privésfeer of besluiten ze zelfs te verhuizen.

gebrek aan publieke familiariteit ...

Een tweede hiermee samenhangende verklaring heeft te maken met publieke familiariteit, of preciezer: het ontbreken daarvan. Dat is het geval als omwonenden en jongeren relatief onbekend zijn met elkaar; omwonenden kunnen dan vaak niet goed inschatten welke jongeren wel en welke niet aanspreekbaar zijn. Mede daardoor bestaat er een grote drempel om hen aan te spreken. Het blijkt dat hoe anoniemer de jongeren zijn, des te meer wantrouwen en onveiligheidsgevoelens er bestaan. Andersom blijkt dat naarmate men elkaar beter kent het onderlinge vertrouwen juist toeneemt, terwijl de criminaliteit en de overlast afnemen (Blokland 1998). Een bijkomende factor kan zijn dat omwonenden ook elkáár niet kennen. Hierdoor ontbreekt het vertrouwen dat medebewoners bereid zijn om steun te leveren bij moeilijkheden (Blokland 1998; SCP 2006).

gebrek aan vaardigheden ...

Een derde verklaring voor het uitblijven van goede gesprekken op straat, kan gezocht worden in het gebrek aan vaardigheden van omwonenden om een gesprek met de jongeren te voeren. Omwonenden worden in plaats daarvan direct boos. Of ze laten zich uit het veld slaan door de brutaliteit of machtsspelletjes van jongeren. Dat neemt niet weg dat het buitengewoon lastig kan zijn om te communiceren met jongeren die een andere communicatiestijl hebben en zich niet eenvoudig laten corrigeren (De Jong 2007; Kaldenbach 2005). De jongeren zitten er niet op te wachten om aangesproken te worden. Dit laten zij merken door te dreigen, maar soms ook door daadwerkelijk fysiek of verbaal geweld toe te passen. In sommige gevallen beleven zij bovendien plezier aan ruzie met omwonenden. Zij zoeken confrontaties dan bewust op.

hogere verwachtingen ...

Een mogelijke verklaring ligt verder in conflicterende inzichten over wat gewenst en acceptabel is op straat. Het vermoeden bestaat dat burgers steeds hogere verwachtingen hebben en hogere eisen stellen aan behoorlijk gedrag. Mede daardoor zijn zij ook in toenemende mate gevoelig voor allerlei vormen van overlast. Zeker waar het gedrag van jongeren betreft. Enerzijds kunnen we dit zien als een positieve ontwikkeling. Dit betekent tenslotte dat misdrijven en geweld niet langer geaccepteerd worden als een 'natuurlijk' onderdeel van de samenleving. Anderzijds kan het er echter ook op duiden dat de tolerantiegrens van omwonenden zodanig verschuift dat er geen of nauwelijks ruimte meer is voor onschuldig hanggedrag (zie bijvoorbeeld Van den Brink 2002 en

Martineau 2006). Bij een dergelijke intolerante houding wordt het moeilijk om nog een goed gesprek tot stand te brengen.

en het ontbreken van verantwoordelijkheidsgevoel

Ten slotte kan het zo zijn dat omwonenden het in het geheel niet als hun verantwoordelijkheid zien om met jongeren het gesprek aan te gaan. Als jongeren zich in hun ogen misdragen, verwachten zij van politie en jongerenwerk dat die dit corrigeren. Het is in hun ogen niet de taak van de ‘geciviliseerde’ burger om zich daarmee te bemoeien (Kaldenbach 2005; Martineau 2006; Margo et al. 2006). Overigens blijkt uit onderzoek dat de bereidheid tot ingrijpen in een buurt afneemt naarmate de problemen er groter worden (Margo et al. 2006).

Een negatieve invloed

Als goede gesprekken uitblijven, neemt de kans op problemen toe. Zo geven jongeren aan dat de neiging van sommige omwonenden om het contact met hen te vermijden, hen negatief beïnvloedt. Het geeft hen het gevoel dat ze door de samenleving per definitie worden aangezien voor ‘criminelen’ en ‘monsters’ (De Jong 2007; Kaldenbach 2005). De ervaren minachting en afwijzing brengen frustraties met zich mee. Deze frustraties leiden er volgens de jongeren toe dat zij zich afreageren op hen die in hun ogen de negatieve stigma’s opleggen. Bijvoorbeeld mensen die uit angst voor confrontaties omlopen.

“Weet je wat het is met zo’n actie van langs een dame lopen die haar tasje stevig vasthoudt alsof je haar gaat beroven? Dan word je gekwetst. Eerlijk is eerlijk, wij hebben ook gevoelens. Je hebt jongens die daar echt boos om worden. En dan begin je zo iemand helemaal uit te schelden. Dan bevestig je het, maar je denkt niet zo. Je denkt: wat is dit? We hebben toch niets meer te verliezen, wij zijn toch al zwart afgeschilderd.”

(Binken 2006)

Het is niet eenvoudig te achterhalen of jongeren overgaan tot onacceptabel gedrag door de ervaren stigmatisering of dat zij deze slechts gebruiken als slimme legitimering van hun gedrag (vergelijk Becker 1973). Mogelijk is het een combinatie van beide. Feit is hoe dan ook dat niet ingrijpen van omwonenden ervoor zorgt dat hangjongeren geen signaal krijgen dat wat zij doen maatschappelijk onacceptabel is. Zeker wanneer jongeren bewust op zoek zijn naar confrontatie, kan het ontbreken van correctie hen er zelfs toe aanzetten om zich nog sterker te gaan misdragen. Dan wordt het overlastgevende gedrag alleen maar erger.

3.2.2 Politie en jongerenwerk en de interactie op straat

Omwonenden die geen gesprek aangaan met de jongeren maar wel overlast ervaren, schakelen vaak de politie in. Mede hierdoor komen hangjongeren in contact met de politie. Deze confrontaties vinden vaak plaats binnen een gespannen context. Dit komt onder andere doordat de communicatie tussen jongeren en de politie gepaard gaat met problemen.

De politie zou selectief zijn...

Jongeren ervaren de bejegening door de politie vaak als selectief. Ze snappen niet waarom zij niet in de publieke ruimte mogen verblijven. Ook snappen ze niet waarom de politie hen hinderlijk nauwlettend in de gaten houdt. Rijdt de politie enkele keren per dag langzaam langs met het raampje open? Dan zeggen de jongeren dat ze zo opgefokt worden, dat als de agenten een keer uitstappen ze een opmerking maken die beboet kan worden wegens 'belediging van een ambtenaar'. Ook herhaalde verzoeken om een legitimatiebewijs zijn jongeren een doorn in het oog. Sommige hangjongeren leven zelfs in de veronderstelling dat de politie er op uit is om hun boetes aan te smeren en mee te nemen naar het bureau (Binken 2005).

Voor een van de winkels staan zeven á acht jongeren. Zodra ze de politie zien, rennen ze alle kanten op. Één blijft staan, bij zijn bromscooter. Ja hoor, hij wil best even praten met de wijkagent. Hij begrijpt ook niet waarom die jongens allemaal wegrennen. Of eigenlijk begrijpt hij het wel. "Want er zijn hier hij weet niet hoeveel bekeuringen uitgeschreven." "Ja, en weet je waarom?", zegt wijkagent Jeanet Smith. "Omdat wij steeds weer klachten krijgen. Het is niet slim om hier te gaan staan. Waarom gaan jullie niet ergens anders staan?" "Waar moeten we dan staan?" reageert de jongere. "Waar we ook staan, we worden weggejaagd. Ik sta hier gewoon, ik doe niets verkeerd."

(Tokmetzis 2007)

In het bijzonder jongeren met een Marokkaanse achtergrond zeggen dat zij op straat hinder ondervinden van een negatieve benadering door de politie (De Jong 2007; Pels 2003; Binken 2005). De jongeren vinden dat de politie altijd van het slechtste bij hen uitgaat. Internationaal onderzoek geeft een indicatie dat het aannemelijk is om te veronderstellen dat er in de klachten van jongeren op zijn minst een kern van waarheid zit (Vercaigne en Walraven 2000; NCP 1999). De slachtofferrol die de jongeren aannemen, heeft echter ook tot gevolg

dat ze de politieagenten als vijand beschouwen. Zij benaderen de agenten alsmāar agressiever en willen de politie ‘terugpakken’.

en angstgevoelens bij omwonenden bevestigen

Ook bij omwonenden heeft de aanwezigheid van politie niet altijd het gewenste effect, namelijk het terugdringen van onveiligheidsgevoelens. Soms leidt de toenemende inzet van politie in een wijk zelfs tot een bevestiging van angstgevoelens. Ook als de betreffende bewoners zelf nooit iets hebben gezien of meegemaakt. Het gevolg is dat het vermijdingsgedrag van omwonenden wordt versterkt (Martineau 2006). De jongeren herkennen dit proces. In plaats van zichzelf verantwoordelijk te stellen, geven zij de politie de schuld van bestaande onveiligheidsgevoelens. Volgens hen zorgt de politie voor een negatief imago voor de hanggroepen. De omwonenden zien dat de jongeren regelmatig met de politie in aanraking komen. Hierdoor gaan de buurtbewoners ervan uit dat de jongeren crimineel actief zijn en leggen zij een verband met onveiligheid (Binken 2006).

De jongerenwerker heeft een soms tegenstrijdige taak

De andere professional die jongeren op straat tegenkomen, is de jongerenwerker. Het takenpakket van de jongerenwerker is in toenemende mate nauw verbonden met het terugdringen van overlast op straat. Hoewel het jongerenwerk oorspronkelijk werd ingezet ter verheffing van de jeugd en zich richtte op alle jongeren in de buurt, zie je nu meer en meer dat jongerenwerkers de taak krijgen om overlast te bestrijden (Van Ginkel, Veenbaas en Noorda 2006; ook: expertmeeting). Die verandering van taken stellen niet alle jongerenwerkers op prijs. Sommige jongerenwerkers geven aan dat de tijd voorbij is waarin alles ondergeschikt was aan het in stand houden van de vertrouwensband. Anderen zeggen dat hun taak ligt in het oplossen van de problemen vān jongeren, niet de problemen mēt jongeren. Hierdoor grijpen niet alle jongerenwerkers in als jongeren iets doen dat niet is toegestaan. De jongeren kunnen daaraan wellicht de conclusie verbinden dat hun gedrag blijkbaar acceptabel is.

“Wil je de negatieve spiraal van jongeren doorbreken, dan moet je laten merken dat ze je kunnen vertrouwen. Iedereen heeft de jongeren laten vallen en wij zijn het vangnet. Wil je die functie vervullen, dan kun je geen aangever bij de politie zijn. Ik ben geen verlengstuk van de politie. Ik ben er om de jongere op weg te helpen naar een betere toekomst.”

- een jongerenwerker (Klein Tank 2001)

Het gevolg hiervan is in ieder geval dat jongerenwerkers worstelen met hun taakopvatting. Ook worden zij door hun softe imago niet altijd serieus genomen door andere professionele actoren. Hun toch al moeilijke taak wordt zo bijna onuitvoerbaar.

3.2.3 Een negatieve spiraal

Per saldo zien we op verschillende manieren een vicieuze cirkel ontstaan door de daadwerkelijke interactie met hangjongeren op straat. Als betrokkenen incidenten negeren of met de mantel der liefde bedekken dan kan dit een reden zijn voor escalatie. Aan de andere kant van het spectrum: ook een agressieve of repressieve reactie op een incident kan een kettingreactie in gang zetten.

3.3 Jongeren, overlast en participatie

Hangen op straat zien veel volwassenen niet als zinvol participeren in de maatschappij. Jongeren moeten leren om goede burgers te worden. Dat betekent dat zij naar school moeten gaan, moeten werken of deelnemen aan het verenigingsleven. In deze paragraaf kijken we daarom naar de verleidingen van de straat die ervoor zorgen dat sommige jongeren hun tijd liever hangend doorbrengen. Ook kijken we naar de instituties die ervoor kunnen zorgen dat de jongeren hun tijd op een zinvollere manier invullen.

We nemen de volgende stappen in de redenering:

- 1) Kenmerken van het gezin, de wijk, het onderwijs, de arbeidsmarkt, maar ook bijvoorbeeld het verenigingsleven zorgen ervoor dat niet alle jongeren in voldoende mate meedoen aan geaccepteerde vormen van participatie.
- 2) Dit heeft tot gevolg dat jongeren hun toevlucht zoeken tot de verleidingen van de straat. Daar vertonen zij vervolgens overlastgevend of zelfs crimineel gedrag.
- 3) De straatcultuur⁷ die zij aanleren belemmert terugkeer naar geaccepteerde participatie.
- 4) Per saldo kan een vicieuze cirkel ontstaan waarin alle partijen hun toevlucht zoeken tot stoerdere taal en daden: de kunst is uit deze cirkel te ontsnappen (maar dat doen we pas in een volgend hoofdstuk).

3.3.1 Verveling en overlast

Jongeren weten niet altijd wat ze aanmoeten met al hun tijd. Hierdoor komen ze in de verleiding om rond te hangen en te klieren. We zien achtereenvolgens hoe jongeren uit het zicht kunnen raken bij ouders, school, arbeidsmarkt, buurthuizen en verenigingsleven. Dit is er niet alleen de oorzaak van dat sommige jongeren te veel vrije tijd hebben. Het heeft ook tot gevolg dat deze instituties geen van allen in staat zijn de jongeren aan te zetten tot een zinvolle en minder overlastgevende manier om de vrije tijd in te vullen.

Ouders

Om te beginnen de ouders. Zij blijken het hangen op straat lang niet altijd te ontmoedigen. Jongeren krijgen de bewegingsvrijheid op straat, omdat ouders het belangrijk vinden voor de ontwikkeling van hun kind; op straat leren ze zelfstandig te zijn. Ook kunnen ze zonder controle van de ouders experimenteren. Als ouders klein behuisd zijn, lopen de oudere jongeren alleen maar in de weg. Hierdoor is het bijna vanzelfsprekend dat zij de straat op gaan om hun vrienden te ontmoeten.

De meeste ouders gaan ervan uit dat hun kinderen zich gedragen op straat. Ze noemen hun kinderen deugdzaam. Hoewel ze niet helemaal uitsluiten dat het rondhangen op straat met andere jongeren hen aanzet tot risicogedrag. Ouders vinden vaak dat omwonenden overtrokken reageren op het gedrag van hun kinderen (Emmelkamp 2004; Martineau 2006).

“Ik hoef ook niet alles te weten wat hij allemaal uitspookt. En wat hij met zijn vrienden doet, ja goed, ik ben zelf ook 15 geweest en het zal wel niet veel veranderd zijn. Dan is het een beetje rondhangen zeg maar, sjekkie roken of wat dan ook. Of de stad in, achter de meiden aan of even een potje bier drinken ergens, zulke dingen”.

- een ouder (Emmelkamp 2004: 259)

School

Massaliteit en anonimiteit in het onderwijs produceren bij jongeren het gevoel dat ze er niet bijhoren en dat het niemand iets uitmaakt of ze naar school gaan. Ook de hardst werkende docenten zien zoveel leerlingen voorbijkomen. Dit maakt het moeilijk om iedereen werkelijk te kennen. De interne sociale structuur van scholen maakt het lastig om spijbelgedrag of andere problemen

te signaleren en gericht interventies te plegen om jongeren te behouden voor het onderwijs. Helemaal lastig is het voor scholen om iets te doen met de invulling van vrije tijd door leerlingen. Per saldo hebben de meeste scholen geen cultuur waar jongeren het rechte pad wordt gewezen en is het al heel wat als ze er in slagen alarm te slaan op het moment dat jongeren dreigen het verkeerd pad op te gaan.

Arbeidsmarkt

Werken is voor hangjongeren niet altijd een aantrekkelijk alternatief. Recent onderzoek wijst uit dat de meeste hangjongeren op schooltypen van de laagste niveaus zitten of zaten. Hun beroepsperspectief is dus beperkt (De Bil 2004). Jongerenorganisaties FNV Jong, Dwars en Rood hielden in augustus 2007 bij een aantal supermarkten flexinspecties. Hieruit concludeerden zij dat jongeren worden behandeld als ‘wegwerppersoneel’. Contracten worden na drie keer niet verlengd en er wordt niet of nauwelijks geïnvesteerd in de ontwikkeling van het personeel (FNV Jong et al. 2007). Gevolg is dat jongeren de meerwaarde van werken niet zien en hun tijd besteden aan ‘leukere’ activiteiten.

“Nou, ik ga niet voor vier, vijf euro mijn bed uit. Ik zeg het je eerlijk, ik krijg een WW-uitkering van 1100 euro van ze. Nou, ik vind het veel lekkerder dan dat ik voor vier, vijf euro ga werken. Ik wil best werken, maar er is geen werk of ik moet het voor vier, vijf euro doen”.

- een jongere (Binken 2006: 63)

Buurthuizen en verenigingsleven

Tot slot hebben veel jongeren moeite om hun vrije tijd zinvol in te vullen, ook als zij overdag naar school gaan of werken. Veel hangjongeren in grote steden hebben behoefte aan begeleide vrijetijdsbesteding. Dan zorgen ze voor minder overlast, zo denken ze zelf. Ze gebruiken het gebrek aan georganiseerde activiteiten zelfs als legitimering voor het geven van overlast (Binken 2006). Ook de dorpsjeugd geeft aan dat er nu eenmaal niets te beleven is en ze dus wel op straat moet hangen.

Lidmaatschap van een vereniging is door beschikbaarheid, afstand en financiële redenen niet altijd even vanzelfsprekend. Ook het jongerenwerk kampt met teveel problemen om altijd in de behoefte te kunnen voorzien. Hoewel het jongerenwerk weer aan een langzame opmars bezig is sinds de bezuinigingen in de jaren tachtig, kampt het werk nog steeds met een tekort aan geschikte locaties en bekwame, goed opgeleide jongerenwerkers. Daarnaast zijn veel

projecten niet structureel. Dit maakt het moeilijk om goed personeel te werven en vast te houden. Ook bestaat hierdoor het risico dat zodra de overlast is afgenomen, het project ook afgeschaft wordt. Vervolgens vervelen de jongeren zich weer op straat (Pouw 2007). Het aanbod van met name buurthuizen sluit bovendien niet altijd aan bij de wensen van de jongeren. Soms ligt dit aan de jongeren. Zij willen bijvoorbeeld alcohol en drugs gebruiken. Maar soms hebben zij wel degelijk een punt. Als het buurthuis alleen van negen tot vijf open is en nauwelijks faciliteiten heeft, dan hebben jongeren daar weinig aan.

Op een aanplakbiljet hadden we gezien dat er om 3 uur een filmmarathon zou worden georganiseerd. Om kwart voor drie was er nog niemand: geen jongeren en ook geen organisator. Na een paar minuten wachten kwam er van achter uit het buurthuis een jongerenwerker aanlopen, maar hij bleek niet de organisator van de filmmarathon te zijn. Met weinig enthousiasme sprak de man over zijn werk. Hij heeft een ID-baan waarvan hij nu (2006) al weet dat het in 2008 ophoudt. Met die uitkomst in het verschiet heeft hij zich al steeds meer gedistantieerd van het werk. Terwijl we binnen waren, kwamen er drie jongeren van rond de 15 jaar binnen. Ze wilden voetballen maar de bal was lek en er bleek geen pompje meer in het buurthuis. De jongerenwerker vond "dat daar maar eens een budget voor moest worden aangevraagd". Toen de jongens vervolgens om een pingpong balletje vroegen, bleek dat behalve de organisator van de filmmarathon, die niet aanwezig was, verder niemand over de sleutel van de materiaal-kast beschikt. De jongens dwaalden een beetje door het buurthuis rond, totdat ze door de jongerenwerker werden gesommeerd "daarachter vandaan te komen". Als we om half vier bij het buurthuis vandaan gaan, is de organisator van de filmmarathon nog steeds niet geweest (Binken 2006: 33-34).

3.3.2 De verleiding van de straatcultuur

De vorige paragraaf verklaart waarom de straat voor jongeren aantrekkelijk is. Maar dit beantwoordt nog niet de vraag waarom het hangen soms uit de hand loopt tot gedrag dat weinig meer met verveling en baldadigheid te maken heeft, maar meer met straatcultuur. Dit gebeurt met name in achterstandswijken.

Een bredere context

Het is niet voor alle jongeren even eenvoudig om de geldende aspiraties van maatschappelijk succes en materiële welvaart met legale middelen te bereiken. De bredere context waarin jongeren opgroeien en worden opgevoed, heeft

een aantoonbare invloed op de mate waarin kinderen en jongeren uiteindelijk productief aan de samenleving deelnemen. De stabiliteit van het gezin, de huizen waarin gezinnen wonen, de toegankelijkheid van de publieke ruimte, de speelruimte buitenshuis, de sociale kenmerken van de buurt waarin opvoeden en opgroeien plaatsvinden, het inkomen van het gezin, het wel of niet werken van de ouders: dit heeft allemaal invloed op hoe en of jongeren kunnen participeren in school, werk en begeleide vrijetijdsbesteding (Van Lieshout, Van der Meij en De Pree 2007).

Daarbij komt dat kinderen die opgroeien in een gezin met een laag inkomen en/of opleidingsniveau vaker psychosociale problemen hebben. Dit kan zich uiten in naar buiten gericht gedrag zoals agressief en crimineel gedrag. Maar ook in naar binnen gericht gedrag zoals teruggetrokkenheid, psychosomatische klachten, angsten, lage zelfwaardering en depressieve gevoelens (Engbersen 2006; SCP 2005; Van Lieshout, van der Meij en de Pree 2007; Zeijl et al. 2007).

Het ontstaan van een straatcultuur kunnen we dan ook niet begrijpen zonder de sociale omgeving erbij te betrekken. Jongeren uit wijken waar de sociaal-economische status laag is, voelen een grote afstand tot de samenleving (De Winter en Noom 2001). Zij verwachten niet dat zij op de arbeidsmarkt zullen excelleren. Zij zoeken dus een andere manier om zich te onderscheiden. Bijvoorbeeld door zich te onttrekken aan de algemeen geldende normen en waarden van de burgercultuur en overlastgevend en crimineel gedrag te ontwikkelen. Op deze manier geven zij de groep waartoe zij behoren een afwijkende status. Dit heeft tot gevolg dat de jongeren zich steeds meer met de eigen groep identificeren en hun omgeving ten bate van de eigen groep benadelen of tot slachtoffer maken (Anderson 1999; De Jong 2007; Kaldenbach 2005).

“Wat is nou de droom van iedere Mocco (Marokkaan) die je hier kent in de buurt? Een dikke wagi (auto) en tantoe (heel) veel doekoe (geld). Dan ben je d'r ouwe. Dat is alles voor ze. Dan pas ben je iemand, vinden hun. Status, begrijp me? Meer bestaat er gewoon voor hun niet.”

- een jongere (De Jong 2007: 121)

Van kleins af aan

De mogelijkheden die de straat de jongeren biedt, worden hen vaak (indirect) van kleins af aan al duidelijk gemaakt door ouders, oudere broers en vriendjes

(De Winter 2006). In de wijk is leven volgens de straatcultuur met bijbehorend crimineel gedrag normaal. De juiste kleding en de nieuwste telefoon zorgen voor status en respect, waardoor de verleidingen groot zijn. Geld verdienen in de criminaliteit lijkt aantrekkelijker dan werken. Jongeren die voor het rechte pad kiezen, worden soms zelfs uitgelachen door leeftijdsgenootjes in de wijk.

Crimineel, maar ook overlastgevend gedrag zijn zo het product van een leerproces. Als ze anderen nadoen worden zij beloond en verwerven zij status in een groep. Op deze manier worden jongeren geleefd door de straatcultuur (Korf et al. 2007). Groepsdruk zorgt ervoor dat jongeren niet uit de straatcultuur kunnen of durven te stappen. Ex-groepsleden zouden immers niet genegeerd kunnen worden, de jongere komt ze dagelijks tegen in de wijk. Jongeren in een wijk weten ook veel van elkaar waardoor het makkelijk is te dreigen met represailles (Korf et al. 2007).

Het gezin

Ook voor het gezin brengt de straatcultuur problemen met zich mee. Ouders in achterstandsbuurten willen hun kinderen vaak wel degelijk een fatsoenlijke opvoeding geven, maar zijn daar maar beperkt toe in staat. Het leven in een onveilige context met beperkte financiële mogelijkheden creëert angst en wantrouwen bij ouders. Doorgaans reageren ouders hierdoor op een manier die averechts uitpakt. Ze trekken zich terug en treden autoritair en bestraffend op naar hun kinderen (De Winter 2006; Kleiweg 2005; Gerris, Dekovic en Janssens 1997; Snel et al. 2000). Volgens De Winter (2006) is dit een adaptieve strategie die voortkomt uit angst en wantrouwen. Dit maakt hun kinderen – eenmaal op straat – alleen maar agressiever. De kinderen leren niet om zich te gedragen in situaties met weinig toezicht (Stevens et al. 2005).

Specifieke problemen spelen bij sommige allochtone gezinnen. De ouders in deze gezinnen hebben het gevoel als tweederangsburgers behandeld te worden. Zij vinden Nederland boos en gevaarlijk. Ze trekken zich terug uit de Nederlandse maatschappij en zijn minder geneigd bestraffend op te treden als hun kinderen kleine vergrijpen plegen (De Winter 2006; Kleijweg 2005). Een ander veelvoorkomend probleem in deze gezinnen is dat de kinderen beter op de hoogte zijn van wat kan en mag in de Nederlandse samenleving dan de ouders. Hierdoor zijn de jongeren in staat hun ouders voor de gek te houden over wat kan, mag en normaal is in Nederland. De afhankelijkheid ondermijnt bovendien de gezagspositie van de ouders (bron: expertmeeting).

De school

Scholen blijken moeite te hebben met jongeren die al vroeg in aanraking komen met straatcultuur. De kinderen beginnen hierdoor al op de basisschool met het opbouwen van een minderwaardigheidsgevoel. Daar worden ze immers geconfronteerd met normen die zo ver verwijderd zijn van hun opvoeding, dat hen al snel het gevoel bekruipt dat ze niet meetellen (Korf et al. 2007; vergelijk Bourdieu 1997).

Kinderen uit de lagere sociaal-economische milieus worden bovendien vaak onjuist gediagnosticeerd. Zij worden bijvoorbeeld minder intelligent ingeschat dan ze zijn. Ook herkennen scholen in gedragsproblemen minder vaak psychische problemen of verstandelijke beperkingen. Uit cohort-onderzoek is dan ook gebleken dat niet zozeer de leerprestaties bepalen of jongeren ook na hun leerplichtige periode naar school blijven gaan om verder te leren, maar dat dit vooral afhankelijk is van het sociale en culturele kapitaal van de jongeren. Jongeren die opgroeien in achterstandssituaties verlaten het onderwijs eerder (Beekhoven 2004).

De arbeidsmarkt

Voor jongeren die van huis uit veel in aanmerking komen met de straatcultuur, is het niet eenvoudig om een goede baan te vinden. Jongeren die op stage gaan of een baan zoeken, beschikken niet over vaardigheden waar werkgevers op zitten te wachten. Als ze zich ook nog een getto-uiteindelijk aanmeten, kunnen ze het helemaal vergeten. De straatcultuur is voor jongeren een soort moeras waar ze moeilijk weer uit komen. Ze kunnen bijvoorbeeld geen fatsoenlijke sollicitatiebrief schrijven of een certificaat van goed gedrag overleggen. Het zoeken van hulp is ook niet altijd eenvoudig. De hoeveelheid en complexiteit van de regelgeving, schrikt veel jongeren af. Net als de wachtlijsten die veel organisaties voor jeugdhulpverlening hebben. Het gevolg is dat jongeren steeds wantrouwiger worden en geïsoleerd raken (Heijnen 2006).

Dit wordt versterkt doordat er vaak een groot verschil is tussen wat de jongeren willen en wat ze kunnen. Sommige hangjongeren hebben een dusdanig beperkt niveau dat ze eigenlijk naar een sociale werkplaats zouden moeten om vaardigheden op te doen. Maar doordat zij zo zijn ingebed in de straatcultuur, hebben zij een houding die zegt 'Ik ga niet met mongolen kaarsen maken' (Korf et al. 2007: 113). Het verschil tussen dat wat bereikbaar is en dat waar de jongeren menen recht op te hebben, is dusdanig groot dat ze uit frustratie de criminaliteit opzoeken (Merton 1968; Nijboer 2001; Miedema 1997).

3.3.3 Een negatieve spiraal

Per saldo zien we dat de straat een aantrekkelijk alternatief kan zijn voor sommige jongeren. Maar als de straat eenmaal het domein is waar ze thuis zijn en veel tijd doorbrengen, dan wordt het lastig – en onaantrekkelijk – om daar weer aan te ontsnappen.

3.4 Jongeren, overlast en de bredere context

In deze paragraaf kijken we naar de algemene sfeer rond jongeren en de overlast die omwonenden ervaren. De gedachte is dat die sfeer van invloed is op de manier waarop jongeren en omwonenden met elkaar omgaan. De vergelijking dringt zich hier op met psychologisch onderzoek door De Dreu (2006). In een experimentele omgeving liet hij mensen samen besluiten nemen. De ene groep vertelde hij vooraf dat het ongelooflijk belangrijk is dat mensen van elkaar verschillen en dat je daar je voordeel mee kan doen. De andere groep vertelde hij dat het ongelooflijk nadelig is als mensen van elkaar verschillen, want dan kun je immers nooit een besluit nemen. De positief geconditioneerde groep blijkt veel makkelijker tot besluiten te komen dan de negatief geconditioneerde groep.

Een zekere mate van conditionering verwachten we ook waar het gaat om de relaties tussen jongeren en omwonenden. Nu wordt de conditionering echter niet bepaald door een nieuwsgierige psychologieprofessor maar bijvoorbeeld door berichtgeving in uiteenlopende media, door uitspraken van politici en andere opiniemakers en in nauw verband daarmee door de beelden die mensen elkaar voorspiegelen. Dit bedoelen we met de algemene sfeer uit de openingszin van deze paragraaf.

We nemen de volgende stappen in de redenering:

- 1) De algemene sfeer rond hangjongeren is negatief geladen.
- 2) Een negatieve sfeer draagt er toe bij dat jongeren en omwonenden elkaar argwanend benaderen.
- 3) Argwaan voedt op zijn beurt negatief gedrag en versterkt zo een negatieve algemene sfeer.
- 4) Per saldo kan een vicieuze cirkel ontstaan waarin alle partijen hun toevlucht zoeken tot stoerdere taal en daden. De kunst is uit deze cirkel te ontsnappen (maar dat doen we pas in een volgend hoofdstuk).

3.4.1 Negatieve sfeer in politiek en media

Sommige onderzoekers proberen tegen de stroom in het hangen van jongeren een positieve lading te geven, in termen van 'het ontdekken van de eigen persoonlijkheid'. Maar de algemene sfeer rond het thema hangjongeren is onmiskenbaar negatief. Van de 259.000 hits die Google produceert op de zoekterm 'hangjongeren' hebben er 179.000 ook het woord 'probleem'.⁸ Dit maakt het woord hangjongeren min of meer synoniem voor overlast en problemen met jongeren.

De media

In de media wordt de term hangjongeren veel gebruikt. In kranten verschijnen regelmatig artikelen over hangjongeren, waarbij vaak de problemen die zij veroorzaken worden belicht. Dit gebeurt soms in bewoordingen die tot de verbeelding spreken (Martineau 2006):

'Terreur van kleine machthebbers op station Enkhuizen' (Akinci 2003)

'Gezag wordt hier niet meer erkend' (Jungmann 2004)

'Welkom in het hol van de leeuw' (Beusekamp 2006)

“Straatwolven” regeren in wijk Kanaleneiland' (Het Parool, 25 september 2007)

'Een zwarte vrijstaat in blank Utrecht' (Reformatorisch Dagblad, 13 oktober 2007)

'Gewetenloze kwelgeesten uit het riool' (NRC-Next, 19 oktober 2007)

'Tussen de loopgraven in Slotervaart' (Rubio en Kortekaas 2007)

'Recherche in West jaagt op jongeren' (Het Parool, 1 november 2007)

Niet altijd herkennen de betrokkenen zich in de negatieve sfeer (Emmelkamp 2004; Elffers en de Jong 2004). Een buurtbewoner uit de Diamantbuurt schreef in 2004 een brief naar de Volkskrant dat hij baalde van 'de hetze tegen de hangjongeren'. Het wegpesten van een echtpaar uit de buurt zou volgens hem eenzijdig zijn belicht. Een ander voorbeeld is een bejaarde joodse man die begin 2006 de krant haalde. De ramen waren bij hem ingegooid, naar verluid door Marokkaanse jongeren. In de krant stonden koppen als: 'Het is weer oorlog in de Diamantbuurt' en: 'Er worden weer bewoners weggepest'. De man gaf in een later interview aan niet te weten wie zijn ramen had ingegooid. Het zouden net zo goed dronken autochtone jongeren kunnen zijn geweest. Hij zei dat hij soms aanvaringen had met de jongeren, maar dat hij met de meeste

goed kon praten. Bovendien voelde hij zich absoluut niet bedreigd en was er van wegpesten geen sprake. De man riep op tot meer activiteiten voor de jongeren. Ook pleitte hij voor wijze jeugdwerkers die met de jongeren konden praten (Beusekamp 2006).

De invloed van de media wordt over het algemeen geschetst als zou zij angstgevoelens versterken. Het SCP (2006) verwijst in dit verband onder meer naar het onderzoeksoverzicht van Hale (1996) en naar het empirische gegeven dat 'mensen met een voorkeur voor commerciële zenders zich relatief onveilig blijken te voelen. Het is ook vooral deze groep die meent dat de criminaliteit sterk is toegenomen' (De Groof 2006; Pfeiffer, Windzio en Kleimann 2005).

De RMO (2003 en 2006) wijst in twee eerdere adviezen op 'medialogica': de logica van het medium bepaalt in sterke mate de vorm van het publieke debat. Ook beïnvloedt dit de manier waarop het debat wordt gevoerd. Zo wordt over jongeren en overlast vaak bericht in het kader van de harde aanpak voor de maatschappelijke veiligheid. Hoewel het wellicht een incident betreft, is de boodschap toch dat het huidige systeem faalt en dat er dus grootschalige maatregelen genomen moeten worden. De onderzoekers van het SCP (2006) gaan ervan uit dat een causaal verband tussen mediaberichten en onveiligheidsgevoelens inderdaad voor de hand ligt. Wel plaatsen de onderzoekers twee kanttekeningen. Ten eerste kan het verband op toeval berusten. Ten tweede kunnen mensen 'wennen' aan de manier waarop de media berichten. Om die reden zouden zij na verloop van tijd weer minder vatbaar kunnen worden voor hypes.

Invloed op omwonenden en jongeren

Omwonenden en jongeren geven in ieder geval beiden aan dat berichten in de media een rol spelen in de onveiligheidsgevoelens. Naar het idee van de bewoners uit de Diamantbuurt heeft de mediahype mede geleid tot een afgenomen veiligheidsgevoel. Terwijl de criminaliteitscijfers verhoudingsgewijs laag zijn in de buurt (Intraval 2005).

De jongeren denken dat de omwonenden niet bang voor hen zijn omdat ze rottigheid uithalen, maar omdat de media een beeld van hen schetsen alsof ze allemaal criminelen zijn. Aangezien er alleen maar over 'die slechte kant' geschreven wordt in de media, zou de samenleving alle jongeren over één kam scheren. Ook verliest de samenleving uit het oog dat niet alle (allochtone) jon-

geren hetzelfde zijn. Ze ondervinden dat de beeldvorming negatieve gevolgen heeft voor hoe mensen op hen reageren. In het bijzonder zijn ze bang dat het hun kansen op de arbeidsmarkt negatief beïnvloedt (Binken 2006; De Jong 2007).

Bijkomend probleem is dat ook de genuanceerde berichten in de media vaak niet zo worden opgevat door omwonenden en jongeren. Hierdoor interpreteren de jongeren ook genuanceerde, evenwichtige berichten soms als stigmatiserend zodat zij hun slachtofferrol kunnen vasthouden. Hetzelfde doen sommige omwonenden. Zij interpreteren de berichten negatief vanuit hun referentiekader dat de jongeren amoreel en crimineel zijn. Hierdoor worden zij in dit beeld bevestigd. Deze processen versterken het gevoel van tegenover elkaar staan.

Politici

Olie op dit vuur kan vervolgens komen van politici die stevige maatregelen bepleiten in reactie op mediaberichtgeving. Zij hanteren de term hangjongeren veelvuldig, hoewel het geen formele beleidscategorie is. Hierbij beschouwen zij de hangjongere vrijwel zonder uitzondering als veiligheidsprobleem. Uit al hun voorstellen blijkt hetzelfde: dwang en drang zijn noodzakelijke maatregelen om de ernstige problemen met en overlast door jongeren tegen te gaan. De retoriek van het beleid kenmerkt zich door een oorlogsdiscours. ‘Stadsmariniers’, ‘taskforces’, ‘interventieteams’, ‘harde aanpak’, ‘zero tolerance’, ‘aanvalsplan’, ‘hotspot-gebieden’ en ‘safe havens’. Dit zijn stuk voor stuk voorbeelden van stevige taal die moet benadrukken dat de vrijblijvendheid voorbij is. Het is tijd voor een offensieve sociale herovering met ferme acties, strikte regeltoepassing en normhandhaving (Engbersen 2006; Van Ostaaijen en Tops 2007). De initiatieven van deze politici kunnen zowel integer en goedbedoeld zijn als zuiver opportunistisch. Maar in elk geval voeden zij nieuwe mediaberichtgeving en zorgen zij voor een verdere uitvergroting van spanningen in een buurt.

Hierbij moeten we wel de kanttekening plaatsen dat al die negatieve aandacht niet alleen negatieve gevolgen heeft. Soms komt er door medialogica aandacht voor problemen die eerder onderbelicht bleven. Hoewel de berichten er in eerste instantie voor zorgen dat omwonenden jongeren nog meer vermijden en dat jongeren zich nog meer het slachtoffer voelen, kan de aandacht op termijn er ook voor zorgen dat er succesvol beleid wordt ingezet om het probleem op te lossen.

3.4.2 Een negatieve spiraal

Het is duidelijk dat het klimaat rond jongeren behoorlijk is verhard. Velen menen dat dit een constructieve reactie op incidenten niet makkelijker maakt. Bovendien leidt berichtgeving in de media aantoonbaar tot toenemende gevoelens van overlast. Dit maakt het lastiger voor de betrokkenen zelf om adequaat op elkaar te kunnen reageren. Zo versterken berichten in de media de mechanismen van een ongelukkige dynamiek die we in paragraaf 3.2 beschreven.

3.5 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we drie interactiepatronen beschreven die zich in de praktijk voordoen. We maken hiermee duidelijk dat geen van de betrokkenen de bedoeling hoeft te hebben om de zaak uit de hand te laten lopen en dit toch kan het gebeuren. Het lijkt voor alle betrokkenen interessant om zich technieken eigen te maken die de kans op escalatie verminderen. Ook zien we zowel de 'softe' als de 'harde' benadering terug in escalatiepatronen: het heeft zin om te bouwen aan een meer constructieve context voor hangjongeren in de samenleving.

Noten

6. Het kan daarbij relevant zijn om onderscheid te maken tussen affectieve en cognitieve angstgevoelens. Het eerste verwijst naar angst om slachtoffer te worden. Het tweede houdt een calculatie van de kans op persoonlijk slachtofferschap in. Deze twee typen angstgevoelens hoeven niet gelijk op te lopen. Als mensen de kans op slachtofferschap cognitief hoog inschatten, wil dat nog niet zeggen dat ze ook angstgevoelens kennen. Andersom kunnen mensen die bang zijn, de daadwerkelijke kans op slachtofferschap laag inschatten. Over de causale relaties tussen beide typen bestaat in de literatuur verschil van inzicht (SCP 2006; WRR 2003).
7. Met 'straatcultuur' doelen wij op de cultuur van jongeren voor wie de straat een grote rol speelt in hun leven. Op straat ervaren zij respect. Kenmerkend gedrag is bijvoorbeeld dat de jongeren snel op scherp staan, nooit toegeven dat ze wat gedaan hebben, brutaal zijn en zich minachtend over anderen uitlaten.
8. Waarneming december 2007.

4 Aanbevelingen

Het hangjongerenprobleem waar zo vaak over gesproken wordt, blijkt bij nadere analyse zeer divers. De hangjongeren variëren in kenmerken en gedrag. Ook omwonenden en passanten verschillen in de mate waarin zij overlast ervaren en in hoe zij met hangjongeren omgaan. Hieruit volgt dat het ene conflict rondom hangjongeren vrijwel niet te vergelijken is met het andere. Dit geldt ook voor mogelijke oplossingen. Ook die variëren van hele praktische tips die escalatie voorkomen tot zware trajecten om recidiverende criminaliteit te voorkomen. En van slimme interventies tot de eeuwige verzuchting dat de jeugd van tegenwoordig nu eenmaal de jeugd van tegenwoordig is.

Combineren van soft en hard

Vast staat in ieder geval dat een deel van de hangjongeren voor (ernstige) overlast zorgt. Het is dan ook begrijpelijk dat sommige gemeenten, professionals en omwonenden de neiging hebben om alle hangjongeren aan te pakken met ferme, repressieve maatregelen om zo de bestaande overlast in te dammen. Zij geloven niet tot nauwelijks meer in maatregelen als praten en het organiseren van activiteiten.

Hoe vanzelfsprekend deze reactie ook is, de tegenstelling die verondersteld wordt tussen de 'softe' en 'harde' aanpak draagt niet bij aan een duurzame oplossing van het probleem. Enerzijds blijkt repressie zonder steun niet effectief te zijn. Denk aan het enkel uitschrijven van boetes. Anderzijds betekent het ontbreken van correctie en het stellen van grenzen bij een puur softe aanpak, dat problematisch gedrag van hangjongeren niet doorbroken wordt. Dit gedrag kan dan ook weer uit de hand lopen.

De RMO meent dat een constructieve aanpak ligt in een gecombineerde strategie. De Raad pleit daarom voor een beleid dat zowel grenzen stelt en straft, als steun biedt en ruimte geeft. Een beleid dat investeert in de correctie van jongeren én in hun betrokkenheid, participatie en eigen verantwoordelijkheid. In dit hoofdstuk werkt de RMO dit combinatieprincipe verder uit.

Betrekken van alle actoren

Een constructieve aanpak vraagt om meer dan een aanpak van de jongeren alleen. Zoals in de vorige hoofdstukken is betoogd, kunnen we de problemen met hangjongeren niet los begrijpen van de invloeden van andere actoren. Dit impliceert dat onze aanbevelingen zich ook niet eenzijdig focussen op de jongeren. Jongeren zijn een belangrijk onderdeel van het probleem en de oplossing, maar dat geldt ook voor andere actoren.

Dit vraagt om een grondige analyse door gemeenten waarin zij het 'hangjongerenprobleem' breder definiëren. De Raad constateerde in het vorige hoofdstuk echter dat de beleidspraktijk zich nog wel eens laat leiden door hypes en incidenten. De remedies liggen vaak al op tafel voordat een grondige analyse is gemaakt van wat nu eigenlijk het probleem is, terwijl die analyse wel nodig is om aangrijpingspunten te vinden om problemen structureel terug te dringen.

Belangrijk doel van de aanbevelingen is om te voorkomen dat een relatief onschuldig verschijnsel van 'hangende jongeren' zich ontwikkelt tot een 'hangjongerenprobleem' in interactie met de omgeving. Bijvoorbeeld doordat omwonenden, beleidsmakers, professionals en andere betrokkenen geneigd zijn alle hangende jongeren en al hun gedrag over één kam te scheren. En doordat zij de jongeren *framen* als probleemjongeren die een gevaar zijn voor de veiligheid. Of doordat de interactie tussen hangende jongeren en hun omgeving bij conflicterende belangen ongewild escaleert. Maar ook het falen van de samenleving om jongeren voldoende te laten participeren en hen helder en eenduidig te corrigeren als zij onwettig gedrag vertonen, speelt een rol.

De volgende strategieën dragen naar ons idee bij aan het voorkomen van escalatie:

1. Geef jongeren ruimte én stel grenzen aan onacceptabel gedrag.
2. Toon wellevendheid naar de andere actor én kom op voor het eigen belang.
3. Zorg dat jongeren participeren én vergroot hun vrijheden.
4. Straf jongeren die zich misdragen én geef hen steun zich te beteren.

Tijdens het maken van dit advies nam de RMO kennis van talloze initiatieven die elk gebruik maken van ten minste een van de hiervoor genoemde aspecten. De grootste meerwaarde ligt echter in een slimme combinatie van interventies. In de volgende paragrafen wordt steeds een algemene lijn weergegeven. Deze illustreert de Raad met enkele – vaak bestaande – concrete initiatieven. Naar verwachting bestaan langs deze lijnen nog veel meer mogelijkheden. De Raad roept beleidsmakers op deze mogelijkheden te ontwikkelen met de algemene voorwaarden die in dit advies geschetst zijn in gedachten.

4.1 Ruimte én grenzen

Zo automatisch als we geneigd zijn Franse pleintjes met bankjes en petanque spelende families leuk te vinden, verliefd te worden op Italiaanse boulevards met hun flanerende jeugd en de idylle van het straatleven in Marokko te herkennen, zo automatisch ook zijn we geneigd om onze eigen jongeren op straat een probleem te vinden. In sommige gevallen is dit terecht en nodig, omdat jongeren overlast geven of onwettig gedrag vertonen. In andere gevallen is het echter misplaatst om te problematiseren. Het is daarom zaak dat omwonenden, beleidsmakers, professionals en politici meer onderscheid maken tussen flaneren aan het ene eind van een spectrum en problematische ledigheid en criminaliteit aan het andere eind.

De eerste lijn van omgaan met het fenomeen hangende jeugd is dan ook:

- 1) creëer fysieke en sociale ruimte voor flaneergedrag;
- 2) stel grenzen aan wat acceptabel is in de publieke ruimte.

Flaneren, ontmoeten, relaxen, zien en gezien worden, zijn van de Kalverstraat in Amsterdam tot de Dijk in Spakenburg en van Nederland tot in Timboektoe normale maatschappelijke verschijnselen in de publieke ruimte en dat hoort ook zo te zijn. Desondanks wordt de ruimte voor flaneergedrag op twee manieren begrensd: sociaal en fysiek.

De sociale begrenzing houdt in dat flaneren niet altijd en overal geaccepteerd wordt. Dit wordt onder meer geïllustreerd in het rapport Langeveld over de 'maatschappelijk verwilderde massajeugd' (1952). Maar ook de talloze voorbeelden in deze tekst illustreren dit. Onze vergrijzende samenleving lijkt opnieuw moeite te krijgen met het feest van de jeugd. Dit kan uitmonden in vooroordelen, angsten en intolerantie.

Met de fysieke begrenzing doelen wij op het gegeven dat flaneren overlast met zich mee kan brengen door de fysieke inrichting van de buurt. Als de publieke ruimte geen mogelijkheden voor flaneren biedt, zijn jongeren aangewezen op locaties die eigenlijk voor andere doeleinden zijn ingericht. Flaneergedrag in een klein veelgebruikt speeltuintje of in een druk fietstunneltje is bijvoorbeeld ongewenst.

Wat betreft de sociale dimensie is het zaak om zowel op Rijks- als gemeenteniveau beleidsmatig te proberen de acceptatie van flaneergedrag te bevorderen. Politici en beleidsmakers, maar ook professionals kunnen expliciet uitdragen dat flaneren normaal is. Omwonenden en passanten kunnen er zo van doordrongen raken dat niet iedere groep jongeren op straat een probleem vormt. Zij leren dat flaneergedrag acceptabel gedrag is en dat dit voortkomt uit een authentieke behoefte van jongeren om elkaar te ontmoeten.

Dat betekent niet dat ontkend moet worden dat hanggedrag soms wel degelijk gepaard kan gaan met verveling en overlast. Integendeel, acceptatie van flaneergedrag kan het juist mogelijk maken om een positief onderscheid te maken tussen acceptabel en ongewenst gedrag.

Hangouderen

Uit onderzoek van Motivaction blijkt dat een derde van de ondervraagden in een enquête zegt zich te ergeren aan samenscholende ouderen in winkelcentra (Motivaction 2005). Movisie heeft onlangs een onderzoek afgerond naar deze zogenoemde 'hangouderen'. Ze concludeert daarin dat de klachten over overlast door de 70.000 tot 90.000 hangouderen overtrokken zijn. De aanwezigheid zorgt juist voor sociale controle en levendigheid. Het samenkomen op straat biedt de hangouderen gezelligheid, humor, afleiding, onderlinge support en structuur in hun dag. Als kenners van hun stad, dorp of wijk wijzen ze menigeen de weg en ze dragen bij aan de sociale controle. Het kan volgens Movisie dan ook geen kwaad dat het hangen op straat door ouderen aan populariteit wint (Van Doorn, Uyterlinde en Penninx 2008).

Niet alleen kunnen burgers flaneren leren waarderen, het is ook van belang het vertrouwen te vergroten van omwonenden en passanten in jongeren en buurtgenoten. Dit kan door publieke familiariteit te faciliteren.⁹ Mensen zijn

dan beter in staat risico's in te schatten. Als enkele jongeren in een groep bekend zijn bij omwonenden zal de groep minder onberekenbaar overkomen. En als omwonenden elkaar wat beter kennen, kan er vertrouwen ontstaan dat zij elkaar zullen bijstaan. Zij hoeven dan minder bang te zijn om in te grijpen.

Ook de fysieke begrenzing vraagt om aanpassingen. Beleidsmakers kunnen meer rekening houden met positief ruimtegebruik door jongeren, zoals flaneergedrag. Tegelijkertijd is het de kunst om de publieke ruimte zodanig in te richten dat deze niet alleen voorziet in de behoeften van jongeren, maar juist in het rijke scala aan behoeften van verschillende doelgroepen. Hiervoor kunnen gemeenten enerzijds gescheiden zones creëren met elk een specifieke voorziening. Zoals een speeltuin voor kinderen, een parkje voor wandelende hondenbezitters, parkeerplaatsen voor autobezitters en een sportveld voor jongeren. Anderzijds is het verstandig om vanzelfsprekende ontmoetingsruimtes te creëren.¹⁰ Denk aan een publieke ruimte waarin mensen elkaar regelmatig op een vanzelfsprekende manier ontmoeten.

Playground Almere

Midden in een wijk in Almere ligt, tussen drie (middelbare) scholen, een grote *playground* van tachtig bij honderd meter. Op initiatief van de scholengemeenschap en met inspraak van alle buurtbewoners, is een veld ontstaan waar jongeren kunnen basketballen en voetballen. Oudere wijkbewoners kunnen hier jeu de boulen en picknicken.

De gemeente financiert een sportbuurtwerker die activiteiten organiseert. Ook houdt hij in de gaten of het veld in goede staat verkeert en of een van de groepen niet overheerst op het veld. Maar ook de school speelt een grote rol. Bovenbouwleerlingen ruimen dagelijks het vuil op het veld op en begeleiden sportactiviteiten voor basisschoolleerlingen en buurtbewoners. Daarnaast verzorgt de school een opleiding tot assistent jeugdbuurtwerker voor jongeren die niet geschikt zijn voor het reguliere onderwijs, maar wel talent hebben.

De playground heeft een dubbele functie. Niet alleen voorziet het veld scholieren en wijkbewoners van een ruimte waar zij hun vrije tijd op een aangename manier door kunnen brengen. Ook komen er dankzij deze faciliteit meer mensen op straat. Buurtbewoners leren elkaar kennen en leren om op elkaar te letten. De publieke familiariteit wordt op deze manier vergroot (Sportlokaal 5 2007).

Met een geschikte sociale en fysieke ruimte hoeft flaneren niet voor overlast te zorgen. Het is echter wel van belang om te voorkomen dat er misbruik van die ruimte wordt gemaakt door (on)behoorlijk gedrag of een strijd tot toe-eigening van de publieke ruimte. Het is dan ook van belang dat professionals, beleidsmakers en omwonenden niet alleen maar tolereren, faciliteren en steun bieden. Ook kunnen zij gezamenlijk expliciet grenzen stellen aan het gedrag van jongeren. Jongeren in een experimenteerfase kunnen de grenzen soms bewust opzoeken. Als zij willen choqueren of zich willen afzetten tegen heersende normen, dan kan afkeuring een passende reactie zijn. Als afkeuring uitblijft, kunnen sommige jongeren de grenzen van overlastgevend gedrag nadrukkelijker opzoeken en verleggen.

Het stellen van grenzen en het terugdringen van overlast van hangjongeren vragen om de aanwezigheid van een kritische massa die op straat toezicht houdt. De RMO denkt dan aan een combinatie van enerzijds informeel toezicht door omwonenden en winkeliers en anderzijds formeel toezicht van politie en ambulante jongerenwerk.

4.2 Wellevendheid én eigenbelang

De publieke ruimte is van iedereen. Dit betekent dat er in de publieke ruimte in beginsel altijd discussie is tussen elkaar beconcurrerende vormen van gebruik. Ouderen die graag een beetje bedaagde levendigheid willen. Jonge gezinnen die graag een zandbak zien. Omwonenden die stilte en reinheid wensen. Jeugd die graag een flaneerplek heeft. Deze discussie is in alle dorpen en steden in Nederland aanwezig in de dagelijkse praktijk. Ook speelt zich dit af op zowel het meer informele niveau van de dagelijkse omgang met elkaar, als op het meer formele niveau van de (her)inrichting van publieke ruimtes.

De Raad ziet twee richtingen om de kwaliteit van deze discussie te verbeteren:

- 1) stimuleer de wellevendheid van alle actoren op straat, en
- 2) bevorder de mogelijkheden van jongeren en omwonenden om voor hun eigen belangen op te komen.

In de vorige paragraaf noemt de Raad een kritische massa op straat een belangrijke voorwaarde om overlast op straat terug te dringen. Vanzelfsprekend is dit een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde. De aanwezigheid van een kritische massa in het straatbeeld betekent immers nog niet dat dit gepaard gaat met constructief gedrag. Integendeel, in dit advies zijn verschil-

lende voorbeelden genoemd waaruit blijkt dat escalerende conflicten soms het gevolg zijn van ongelukkige interacties tussen hangjongeren, omwonenden en professionals. Kortweg komt het er op neer dat veel gesprekken het karakter hebben van een debat, waarin men elkaars standpunten gaat bestrijden. Dit leidt bijna per definitie tot een verharding van standpunten. Bijkomend risico is dan een verstoorde relatie.

Deze escalatie geldt in het bijzonder voor de directe relatie tussen jongeren en omwonenden in al die gevallen waarin er (nog) geen sprake is van serieuze wetsovertredingen of criminaliteit. De Raad meent dat het van cruciaal belang is dat jongeren, omwonenden en professionals op een constructieve wijze met elkaar in gesprek gaan over het gebruik van de publieke ruimte. Op deze manier kunnen omwonenden de jongeren duidelijk maken welke behoeften en belangen zij hebben en waarom ze vinden dat jongeren daar inbreuk op maken. Andersom kunnen jongeren de omwonenden uitleggen dat ook zij rechten hebben om de publieke ruimte te benutten.

Niet alleen vanuit een sociaal oogpunt, maar ook op basis van financiële overwegingen zijn investeringen in wellevendheid de moeite waard. In het vorige hoofdstuk kwam naar voren dat omwonenden niet altijd kiezen voor een constructief gesprek, maar de politie bellen. Politieoptreden brengt kosten met zich mee en leidt soms tot verdere escalatie. Die kosten kunnen we afzetten tegen investeringen in wellevendheid. Met meer wellevendheid in de publieke ruimte neemt de kans toe dat mensen belangentegenstellingen en kleine incidenten samen weten te plooiën.

Er zijn diverse gesprekstechnieken in omloop waardoor mensen veel constructiever met elkaar in gesprek kunnen komen.¹¹ Mensen leren zo op zoek te gaan naar de achterliggende belangen en bedoelingen bij de tegenpartij. Hierdoor wordt de kans op een uitweg die voor beide partijen aanvaardbaar is, groter. Inmiddels is een rijk scala aan cursussen in omloop die professionals en omwonenden leren hoe zij in verschillende situaties met de hangjongeren in gesprek kunnen gaan. Ook zijn er lespakketten voor scholen ontwikkeld. Hoewel er geen evaluatieonderzoeken bekend zijn, lijken de cursussen en lespakketten succesvol. Deelnemers zijn positief over de instrumenten die hen worden aangereikt. Een toenemend aantal scholen, gemeenten en welzijnsorganisaties bieden de cursussen en lespakketten dan ook aan.

Een andere bekende constructieve methode is de inzet van een derde actor: de mediator. Buurtbemiddeling is inmiddels uitgegroeid tot een veelgeprezen en nagevolgde praktijk. De reden hiervoor is dat dit het gesprek op gang weet te brengen tussen verschillende belanghebbenden in de publieke ruimte. Buurtbemiddeling en andere vormen van mediation kunnen nog veel structureler worden ingezet bij buurtconflicten. Gemeenten en buurtwerk hebben hierin een rol.

Buurtbemiddeling

In Rotterdam is men gestart met jongerenbuurtbemiddeling. Het idee hierachter is dat jongeren vaak betrokken zijn bij conflicten met omwonenden in de publieke ruimte, maar zelden direct betrokken zijn bij het zoeken naar een oplossing van het conflict. Door jongeren te betrekken bij het zoeken naar oplossingen, of door ze te laten bemiddelen bij conflicten, is de kans groter om tot een duurzame oplossing te komen.

Bij jongerenbuurtbemiddeling wordt gebruik gemaakt van jongeren. Zij fungeren als neutrale partij en geven het gesprek vorm. De jongeren praten met beide partijen die een conflict hebben en proberen tot een oplossing te komen. Dit doen zij door de beide partijen in gesprek te brengen. De ruziënde partijen moeten zelf de oplossing bedenken.

Inmiddels zijn er in enkele wijken divers samengestelde teams opgesteld met jongeren die een training hebben gehad tot jeugdbemiddelaar. De eerste resultaten zijn positief. Meer en meer gemeenten nemen daarom het experiment over (www.jongerenbuurtbemiddeling.nl/jolo).

Een geheel andere situatie waarin niet alle partijen hun belangen even goed naar voren kunnen brengen, is de formele discussie over de inrichting van de publieke ruimte. Bij (her)inrichtingsdiscussies staan jongeren relatief vaak buiten spel. Dit is om een aantal redenen verklaarbaar. In de eerste plaats werken jongeren er hard aan om onafhankelijk te worden van hun ouders die hun tot dan toe hebben vertegenwoordigd in formele discussies, terwijl zij tegelijk hun volwassen maatschappelijke positie nog moeten verwerven. Ten tweede zijn zij maar relatief kort 'jongere'. Zij hebben dus ook relatief een korte periode ter beschikking om hun wensen kenbaar te maken.

Maar dit betekent niet dat deze relatieve buitenpositie van jongeren wenselijk is. De publieke ruimte is immers van iedereen en dus ook van de jeugd. Dat de belangen van jongeren een stem hebben, is niet alleen rechtvaardig, maar ook verstandig. De mate waarin jongeren door hun omgeving (menen te) worden gehoord en geaccepteerd, blijkt namelijk mede van invloed te zijn op de houding die zij vervolgens in het publieke domein aannemen (Bovenkerk 2001).

De RMO pleit er daarom voor om jongeren actiever te betrekken bij alle fasen van de vorming van ruimtelijk beleid. Ten eerste door jongeren mee te laten praten over probleemdefinities en oplossingsrichtingen. Op deze manier kunnen zij hun belangen naar voren brengen. Ook worden zij zo aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid. Alle gemeenten moeten in 2011 een vorm van inspraak voor jongeren hebben (VNG 2007). Dit is een stap in de goede richting. Maar niet alle jongeren zullen de weg naar de gemeente zelf weten te vinden. Het heeft dus zin voor gemeenten om actief contact te zoeken met zoveel mogelijk jongeren, bijvoorbeeld via scholen en jongerenwerkers.

Een andere mogelijkheid is om jongeren, omwonenden en professionals samen te laten discussiëren over problemen en oplossingen. Deliberatie kan een geschikt instrument zijn om nieuw beleid te ontwikkelen. Ten eerste om ervaringen uit de praktijk en de kracht en creativiteit van burgers zelf te benutten. Ten tweede om voor draagvlak te zorgen bij jongeren, omwonenden en professionals (Akkerman 2006; Hajer en Grin 2006). Een derde voordeel van deliberatie is dat burgers hierdoor medeverantwoordelijk worden gehouden voor gemaakte afspraken. Ten slotte kan een dialoog bijdragen aan meer wederzijds begrip en kennis over elkaar. Dit leidt mogelijk tot meer wellevendheid, tolerantie en publieke familiariteit.

Burgerpanels

Naar Duits voorbeeld kan men voor het faciliteren van de discussie op lokaal niveau werken met zogenoemde *Planungszellen*. Oftewel: burgerpanels. Burgerpanels bestaan uit ongeveer 25 bewoners. Zij buigen zich een week lang over een vraagstuk met als doel oplossingsrichtingen te vinden voor het probleem. Daarvoor zijn zij vrijgesteld van hun dagelijkse verplichtingen.

In het geval van hangjongerenoverlast is het goed denkbaar om hangjongeren, omwonenden, maar bijvoorbeeld ook politieagenten, jongerenwerkers en werkgevers met elkaar van gedachten te laten wisselen. De resultaten van hun gedachtewisseling worden samengevat in zogeheten burgeradviezen. Deze stelt de gemeente als discussiestuk ter beschikking aan de betrokken beleidsinstanties.

Om de representativiteit te vergroten, werken doorgaans meerdere burgerpanels tegelijk aan een vraagstuk. Bij hun beraadslagingen worden de gekozen burgers door een competente procesbegeleider (moderator) ondersteund. Van deskundigen en belangenvertegenwoordigers krijgen zij alle informatie die noodzakelijk is voor hun oordeel. Bij de keuze van deskundigen en belangenvertegenwoordigers wordt erop gelet dat deze zo veel mogelijk alle controversiële standpunten vertegenwoordigen en representeren. Om dominantie van bepaalde deelnemers te voorkomen, wordt het burgerpanel telkens weer onderverdeeld in wisselende kleine groepen, bijvoorbeeld vijf groepen van vijf personen. (www.wegweiser.buergergesellschaft.de; zie ook het eerdere advies van de RMO (2007) over democratische gezindheid).

4.3 Participatie én vrijheid

Jongeren bevinden zich in een overgangsfase. Dit is misschien wel de belangrijkste transitie in een mensenleven: van het ouderlijke huis en school naar eigen zelfstandigheid en werk. De fase van 'eerste' volwassenheid begint steeds eerder, terwijl de fase van definitieve volwassenheid — huwelijk, kinderen — steeds later begint. Hierdoor verkeren veel jongeren relatief lange tijd in deze overgangsfase (Vollebergh 2008). Het wekt dan ook geen verbazing dat niet alle jongeren deze reuzenstap even makkelijk nemen. Ook zal het geen verrassing zijn dat juist de jongeren die voor overlast zorgen, relatief vaak moeite hebben om deze stap te maken.

In deze periode kunnen jongeren aan de ene kant flink lastig zijn. Aan de andere kant is deze experimenteerfase in een mensenleven ook een bron van creativiteit en vernieuwing. De kunst is om de jongerenfase zo te benutten, dat de jeugd de vrijheid heeft om te ontdekken hoe ze een bijdrage aan de samenleving kan leveren, terwijl de samenleving daar ook daadwerkelijk iets aan heeft.

De RMO doet daarom de volgende aanbevelingen:

- 1) bevorder dat jongeren participeren in de samenleving;
- 2) voorkom dat deze participatiedwang zo sterk wordt dat jongeren geen vrijheid meer hebben.

Van meerdere kanten hebben mensen enige verantwoordelijkheid om te zorgen dat jongeren op een positieve wijze participeren in de samenleving. Allereerst zijn dat natuurlijk de jongeren zelf, maar zij blijken die verantwoordelijkheid niet altijd aan te kunnen. Sommige jongeren kiezen er immers voor om te véél tijd te besteden aan hangen op straat. De ledigheid die hieruit voortkomt, is een factor bij problematisch hanggedrag.

Daarnaast ziet de Raad diverse mogelijkheden om jongeren te corrigeren als er ledigheid ontstaat. Ouders, leerkrachten, bedrijfsleiders van jongeren met bijbaantjes, trainers bij sportverenigingen en jongerenwerkers in buurthuizen. Zij zouden zich allemaal vaker de vraag kunnen stellen hoe het met de jongeren gaat. Hoe kunnen zij hun participatie vormgeven? Hoe kunnen zij hun verantwoordelijkheden ontwikkelen? En hoe brengen ze de rest van hun tijd door?

In de praktijk lijken deze instituties nu nog te vaak onvoldoende in staat te zijn om verder te kijken dan hun directe eigen belangen. Sommige ouders weten nauwelijks wat hun kinderen doen in hun vrije tijd. Veel scholen daarnaast, voeren een moeizame strijd tegen hun eigen interne massaliteit en anonimiteit. Voor veel werkgevers zijn jongeren inwisselbare productiemedewerkers. Verder is het sport- en verenigingsleven voor veel jongeren weliswaar cruciaal, maar het zou voor meer jongeren een grotere rol kunnen spelen. Ook op het jongerenwerk bestaat veel kritiek. Jongerenwerkers zouden zich teveel concentreren op meehangen en het organiseren van amusement. Op deze manier zouden zij te dicht tegen de ledigheid aanschurken die ze moeten bestrijden. De kansen om de verantwoordelijkheid te nemen om de eerdergenoemde vraag 'hoe brengen jongeren hun vrije tijd door?' te stellen, zijn talrijk. Zo kunnen ouders hun kind beter in de gaten houden en zonodig hulp zoeken in de opvoeding als zij niet in staat zijn om hun kind op een positieve wijze de vrije tijd door te laten brengen. Het sport- en verenigingsleven kunnen samenwerken met (brede) scholen en zo een nieuwe groep leden aanboren. Zij kunnen deze leden vervolgens prikkelen om zich in te zetten voor de vereniging. Jongerenwerkers kunnen amusement en hulpverlening combineren met functionele

trajecten, waarin jongeren cursussen krijgen om bijvoorbeeld te leren een sollicitatiebrief te schrijven of sociale vaardigheden te ontwikkelen. Jongeren die deze vaardigheden van huis uit niet meekrijgen, hoeven zo niet met een demotiverende achterstand de arbeidsmarkt op.¹²

Een andere mogelijkheid om te bewerkstelligen dat jongeren hun vrije tijd op een positieve manier benutten, is om jongeren uit te dagen om zich in te zetten voor de samenleving of de eigen buurt. Participatie en vrijheid worden dan op een constructieve wijze gecombineerd. Denk aan vrijwilligerswerk, maar zeker ook aan projecten waar jongeren zelf direct iets mee opschieten. Zo zijn er diverse succesvolle wedstrijden bekend waarmee jongeren een geldbedrag kunnen winnen om het eigen plan uit te voeren. Daarnaast hebben ook niet-competitieve projecten jongeren weten te prikkelen tot inzet.¹³ Het Rijk, de gemeente, jongerenwerk, goede doelen, maar ook bijvoorbeeld politie, winkeliers en scholen in de buurt hebben vaak de mogelijkheden om dergelijke projecten te organiseren. En om deze, als zij succesvol zijn, onderdeel te maken van het structurele beleid.

Verder ligt er een mogelijkheid om knelpunten die jongeren nu ervaren weg te nemen. Jongeren hoeven niet rond te hangen. Zij kunnen naar school of werken. Ook voor de invulling van hun vrije tijd zijn vele mogelijkheden. Desondanks hangen jongeren op straat. Voor sommige jongeren is dit zelfs de primaire daginvulling. Het is daarom zaak te voorkomen dat jongeren liever op straat rondhangen dan dat zij op andere manieren deelnemen aan de samenleving.

Diverse actoren kunnen hieraan een bijdrage leveren. Allereerst kunnen scholen succesvoller worden in het voorkomen van interne anonimiteit en daarmee in de strijd tegen voortijdig schoolverlaten. Bedrijven kunnen meer verantwoordelijkheid nemen voor hun jonge laaggeschoolde personeel. Jongeren zijn met een minimumjeugdloon niet alleen goedkope arbeidskrachten, maar ook maatschappelijk kapitaal van de toekomst. Bedrijven kunnen er samen naar streven alle jongeren een beroepsperspectief te bieden. Daarmee geven zij niet alleen een belangrijke invulling aan hun maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar plegen zij ook een investering die zich op termijn terugbetaalt in lagere lasten. Daarnaast kunnen werkgevers extra hun best doen om van jongeren met een straatcultuur geschikte werknemers te maken. De overheid kan jongeren die een tegenslag hebben gehad of een misstap hebben

begaan met hulpverlening, scholing en werkervaringstrajecten helpen om zo te voorkomen dat werkloosheid en criminaliteit aantrekkelijker worden dan school en werk. Voldoende hulpverlening zonder lange wachtlijsten is dan ook een investering in preventie.

Participatie kan zo een antwoord bieden op de veelgehoorde klacht van jongeren 'dat er niets te doen is'. Dat er niets te doen is, betekent meestal dat de vaardigheden ontbreken om er zelf iets van te maken. Participatie vergroot de vrijheden van jongeren. Dit helpt ze om vaardigheden te ontwikkelen om de ledigheid te bestrijden. Het heeft dus zin dat mensen vanuit allerlei praktijken jongeren leren wat ze allemaal kunnen doen. Het jongerenwerk kan hierin een rol vervullen. Maar in feite kan iedereen een bijdrage leveren: vanuit verenigingen, vanuit scholen, in bedrijven, et cetera.

Een specifieke invulling betreft de zogenoemde mentorprojecten. Er is internationaal brede wetenschappelijke erkenning dat mentoring positieve effecten heeft. Het biedt jongeren directe hulp in het onderwijs of in hun zoektocht op de arbeidsmarkt. Ook wordt duidelijk dat jongeren emotioneel en psychisch ondersteund worden. Kinderen die deelnemen aan mentorprojecten maken zowel op cognitief als op niet-cognitief vlak een positieve ontwikkeling door (Berger en Booij 2003; Bolier en Bohlmeijer 2001; Crul 2004).

Goal!

Goal! is een mentorproject in Amsterdam dat jongeren probeert te helpen met hun toekomstplannen. Een vrijwilliger begeleidt de jongere een jaar lang door wekelijks gesprekken te voeren en doelen te stellen. Maar ook door samen leuke dingen te doen. Het doel is om jongeren op school of de arbeidsmarkt te houden, of hiernaar terug te krijgen.

Voor Goal! wordt samengewerkt met veertig Amsterdamse scholen, welzijns- en jeugdzorginstellingen en jongerenloketten. Sinds de start in 2004 zijn bijna tweeduizend Amsterdamse jongeren gekoppeld aan een mentor (www.goal.amsterdam.nl).

4.4 Straf én steun

Ruimte en grenzen voor hangende jeugd zijn beide nodig, zo beargumenteerde de Raad in een vorige paragraaf. Maar op het moment dat jongeren over de scheef gaan door grovere overtredingen en misdrijven te begaan, is een pleidooi voor sociale en fysieke ruimte niet langer gepast. De RMO wil niets afdoen aan het (jeugd)strafrecht. Straf en correctie zijn noodzakelijke middelen. Het is echter wel belangrijk dat de wijze waarop de straf wordt ingevuld ook effectief en efficiënt is.

De Raad adviseert daarom het volgende:

- 1) Straf jongeren als zij onwettelijk gedrag vertonen.
- 2) Steun jongeren, juist ook als zij gestraft worden. Zo leren zij hoe zij zich in de publieke ruimte moeten gedragen.

Jongeren die over de schreef gaan, moeten gestraft worden. Niet alleen ter vergelding, maar ook omdat het straffen van criminele jongeren bijdraagt aan een veiliger samenleving. In elk geval geldt dat zolang de hangjongeren opgesloten zitten, zij geen narigheid kunnen uithalen. Dit kan de onrust uit een wijk wegnemen.

Maar het uitsluitend grijpen naar geld- en vrijheidsstraffen is geen duurzame oplossingsstrategie. Ten eerste zijn deze maatregelen kostbaar in termen van efficiëntie. Boetes en gevangenisstraffen zijn in de praktijk een recept voor zwaardere recidive. Dit jaagt de samenleving uiteindelijk op hoge kosten (Waller en Sansfacon 2000; Doorten en Rouw 2006). Ten tweede zijn ze lang niet altijd even effectief gebleken. Amerikaans onderzoek naar de effectiviteit van *boot camps* toont aan dat een harde aanpak door het bijbrengen van discipline, orde en structuur in geen enkel *boot camp* heeft geleid tot recidivevermindering. Hoewel de antisociale houding van jongeren in heropvoedingskampen tijdens hun verblijf soms verbetert, is de recidive na afloop van het traject niet lager dan de recidive van (vergelijkbare) jongeren die niet in zo'n kamp hebben gezeten (MacKenzie, Wilson en Kider 2004; MacKenzie et al. 2004; Parent 2003; Van der Laan 2006).¹⁴ Uit onderzoek van Wartna et al. (2005) is gebleken dat meer dan dertig procent van de jongeren die uit een behandelinrichting kwamen, weer in het oude gedrag vervielen. Na zeven jaar was dit zelfs 68 procent.

Daarom meent de Raad dat bij het opleggen van een straf de prioriteit moet liggen bij achterliggende doelen (RMO 2007). In het geval van delinquente hangjongeren zal deze prioriteit zeker ook liggen bij recidivevermindering en resocialisatie. De aandacht zal dan uit moeten gaan naar hoe de straffen zo samengesteld kunnen worden, dat de jongeren leren hoe zij zich wél kunnen gedragen op straat. In dat perspectief is handhaven en straffen niet voldoende.

Met het oog op recidivevermindering en resocialisatie ziet de RMO drie mogelijkheden. Ten eerste kunnen steun en hulpverleningsmethoden effectief zijn, zoals therapie, behandeling en begeleiding. Straffen van jongeren moet volgens ons altijd worden gekoppeld aan een hulpverlenings- en resocialisatietraject (MacKenzie, Wilson en Kider 2004; vgl. Lipsey 1992; vgl. De Ruiter en Veen 2004).

Een tweede mogelijkheid ligt in alternatieven voor vrijheidstraffen. Naar Belgisch voorbeeld kan een afspraak gemaakt worden met de jongeren en hun ouders om boetes kwijt te schelden. Dit gebeurt dan op voorwaarde dat zij naar een cursus gaan waarin zij opvoedings- en gedragsvaardigheden leren. Taakstraffen kunnen voor dezelfde doeleinden worden benut. Schoffelen van plantsoenen kan als beroepsoriëntatie al heel leerzaam zijn. Meelopen met surveillerende politieagenten of het bieden van internethulp aan bejaarden behoort ook tot de mogelijkheden. Afhankelijk van de talenten en vaardigheden van de betreffende jongere, kan men bekijken welke taakstraffen de meest succesvol handvatten aanleveren.

Tot slot kan men vaker gebruik maken van bemiddelings- en herstelgesprekken. Zowel het eindresultaat van de gesprekken (bijvoorbeeld schadeloosstelling of excuses) als het gesprek zelf blijken te werken. Het slachtoffer voelt zich recht gedaan en de jongeren worden geconfronteerd met hun daden (Vanfraechem 2002).

Kanaleneiland

Kanaleneiland-Noord in Utrecht is een wijk waar de problemen met hangjongeren ernstig uit de hand zijn gelopen. Ook leken de problemen alsmear ernstiger te worden. De gemeente heeft daarom besloten om diverse maatregelen te nemen, waaronder:

- een samenscholingsverbod, intensivering van cameratoezicht en inzet van extra politie;
- fysieke maatregelen, zoals het afsluiten van vluchtroutes;
- het betrekken van ouders bij het gedrag van hun kinderen, bijvoorbeeld door oudercoaches;
- aandacht voor kinderen die lijken te ontsporen;
- een veiligheidshuis waarin snel persoonsgebonden plannen opgesteld worden;
- het toeleiden van jongeren naar werk en onderwijs;
- het organiseren van activiteiten voor de jongeren in de wijk;
- de inzet van jongeren die iets willen betekenen voor hun wijk;
- een verbetering van regie, samenwerking en prioritering.

Hoewel er een aantal maatregelen gebruikt is dat te scharen is onder de zogenoemde 'harde' aanpak, is nadrukkelijk gekozen voor een combinatie van preventieve en resocialiserende maatregelen. Voorlopige resultaten suggereren dat de aanpak succesvol is (Van den Boogaard 2008).

Belangrijk bij het straffen van jongeren is dat de straf indruk maakt. Sommige jongeren lijken zich weinig aan te trekken van politiemaatregelen als waarschuwingen, boetes en arrestaties. Het spel dat groepen jongeren soms spelen om de politie te slim af te zijn, kan met een harder optreden juist interessanter worden. In sommige hanggroepen stijgt de status met de hoeveelheid boetes en het aantal nachten dat in de cel is doorgebracht. Het is daarom van belang om te zoeken naar wegen waardoor straffen wel van invloed zijn op het gedrag dat de jongeren vertonen. Hiervoor ziet de Raad drie richtingen.

Om te beginnen is het van belang dat de politie niet alleen straft, maar ook in staat is om met wellevendheid met de jongeren om te gaan zodat zij op die manier invloedrijker kunnen corrigeren. De gedachte is dat jongeren politieagenten dan niet louter zien als een representatie van de overheid die hen wil pesten. Het is heel ongelukkig als jongeren de indruk krijgen dat agenten hun quotum bonnen aan hangjongeren moeten uitschrijven. Het is veel gunstiger als politieagenten ook de tijd krijgen om met de jongeren te communiceren als zij géén bekeuringen hoeven uit te schrijven.

Een andere mogelijkheid ligt in straffen die het groepsproces doorbreken in plaats van dat zij de status van de dader vergroten. Jongeren die een dag in de cel moeten doorbrengen, verliezen hun status in de groep niet. Het werkt beter als de rechter werkstraffen oplegt. Of als de rechter luxe, aanzienverhogende goederen afneemt. Ook is het mogelijk om de dader medeverantwoordelijk te maken voor het oplossen van het probleem. Bijvoorbeeld door jongeren die eerder zelf voor problemen zorgden, onder begeleiding toezicht te laten houden. Hiermee hebben diverse steden positieve ervaringen.¹⁵

Daarnaast hebben ouders invloed op de positie die een jongere in een groep kan innemen. Het is dus van belang om ouders te betrekken bij de straf. Niet alleen omdat zij vaak niet op de hoogte zijn van het gedrag van hun kinderen op straat, maar ook omdat ondersteuning bij de opvoeding de ouders kan helpen om hun kind weg te houden van de cultuur van de straat.

Ten slotte moeten we oplossingen niet alleen zoeken in straffen, maar ook in beloningen. Jongeren gaan op straat immers te ver, omdat zij daar iets mee te winnen hebben. Zo vormen het verdienen van geld in de criminaliteit en aanzien in de groep naast baldadigheid redenen voor jongeren om zich niet aanvaardbaar, maar hinderlijk, overlastgevend of crimineel op te stellen. Het is de kunst om zo creatief te zijn dat we probleemjongeren verleiden tot een acceptabel alternatief voor hun onacceptabele gedrag op straat.

Geld voor geen geweld meter

In de Venloze wijk Genooi werd jaarlijks voor vijftigduizend euro door jongeren vernield. De jongeren gaven aan te vernielen uit verveling. Daarom bedacht men de 'Geld voor geen geweld meter'. Wordt er minder vernield in de wijk? Dan belooft de gemeente dit door het bedrag terug te geven aan buurt- en jeugdgroepen als activiteitenbudget. In het jongerencentrum en op de scholen staan zichtbare meters die per kwartaal worden bijgewerkt met een soort ceremonie. Daarna mogen de jongeren plannen maken om het geld te besteden.

Het project blijkt succesvol te zijn. Zo zijn inmiddels diverse activiteiten georganiseerd. Bovendien neemt de sociale controle tussen jongeren onderling toe. Dit is een bijkomend positief effect. Vernielingen zijn niet langer in hun belang. Toen er toch weer vernielingen plaatsvonden, gaven andere jongeren de namen van de

daders aan de politie door. Zij deden dit, omdat ze het gevoel hadden dat hun een dagje Amsterdam door de neus was geboord. Andere gemeenten hebben het project inmiddels overgenomen (Van den Hoek 2007).

Noten

9. In eerdere adviezen van de RMO (2004 en 2005) gaan we uitgebreid in op publieke familiariteit. Zie ook: Blokland 1998 en 2007.
10. Zie voor voorbeelden RMO 2004 en 2005.
11. Zie voor een nadere uitwerking en concrete voorbeelden bijvoorbeeld: Ury 1992; Stone et al. 1999; Kaldenbach 2005 en 2008.
12. Het spreekt voor zich dat voor deze moeilijke taak jongerenwerkers voldoende moeten zijn opgeleid. Alleen dan zullen zij in staat zijn om jongeren perspectief te bieden. Het is daarom een goede ontwikkeling dat er sinds kort weer diverse opleidingen op mbo-, hbo- en universitair niveau zijn die zich primair richten op de hulpverlening aan jongeren. Om te bewerkstelligen dat deze kennis goed ingezet kan gaan worden, moet echter nog wel aandacht worden geschonken aan de arbeidsomstandigheden van de jongerenwerkers. Nu zijn veel functies slecht betaald en tijdelijk, maar vragen zij wel zonnodig een inzet van 24 uur per dag.
13. Bijvoorbeeld: www.jeugdraad.nl/pimpmyblock; www.hangaround.nl; www.thuisopstraat.nl; www.jongbosenlommer.nl.
14. Het is belangrijk om te benadrukken dat het hier gaat om Amerikaans onderzoek, omdat we niet kunnen uitsluiten dat deze resultaten niet van toepassing zijn op Nederland door een verschil in context. In Nederland loopt op dit moment een pilot om de effectiviteit van verschillende vormen van campussen te onderzoeken.
15. Zie bijvoorbeeld de jongerenteams van de gemeente Utrecht (www.utrecht.nl).

Literatuur

- Acker, J. van (1998). *Jeugdcriminaliteit: Feiten en mythen over een beperkt probleem*. Houten/ Diegem: Bohn Stafleu van Loghum.
- Advies- en onderzoeksgroep Beke (2003). *Shortlist Groepsriminaliteit*. Arnhem: Advies en onderzoeksgroep Beke.
- Akinci, O. (2003). Terreur van kleine machthebbers op station Enkhuizen. *Algemeen Dagblad*. 6 mei 2003, p. 6.
- Akkerman, F. en J. Maes (2007). Frustratie in Kanaleneiland. *Spits*. 24 september 2007, p. 2.
- Anderson, E. (1999). *The Code of the Street. Decency, Violence, and the Moral Life of the Inner City*. New York: W.W. Norton & Company.
- Beekhoven, S. (2004). De rol van participatie en identificatie bij het voortijdig schoolverlaten van jongens. *Pedagogische studiën*. 81 (2), 104-116.
- Becker, H.S. (1973). *Outsiders: studies in the sociology of deviance*. New York: Free Press.
- Beke, B.M.W.A., A.Ph. van Wijk en H.B. Ferwerda (2000). *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld; tussen rondhangen en bendevoorming*. Den Haag: WODC.
- Berger, M. en Y. Booij (2003). Mentoring in de jeugdzorg. *Pedagogiek* 23 (1), 40-53.
- Beusekamp, W. en K. van Keken (2006). Welkom in het hol van de leeuw. *De Volkskrant*, 21 januari 2006.
- Bil, P. de (2004). Hangen, dat zouden meer mensen moeten doen. *O/25*. 9 (9), 18-19.
- Binken, S. (2006). *Hangen in de stad? Een kwalitatief onderzoek naar de relatie tussen criminalisering en stigmatisering van allochtone 'hangjongeren' en hun veiligheidsbeleving in twee achterstandswijken van Den Haag*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

- Bincken, S. en T. Blokland (2007). 'Apen hangen, in bomen, mevrouw' Marokkaanse hangjongeren en hun veiligheidsbeleving. *MO/Samenlevingsopbouw* 26 (214), 30-34.
- Blokland, T. (1998). *Wat stadbewoners bindt; sociale relaties in een achterstandswijk*. Kampen: Kok Agora.
- Blokland, T. (2007). *Ogen op straat; veiligheidsbeleving en sociale controle in achterstandsbuurtten (werktitel)* Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Blom, M. et al. (2005). *Verdacht van criminaliteit; autochtonen en allochtonen nader bekeken*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum.
- Bourdieu, P. (1997). The forms of capital. In: A.H. Halsey et al. *Education: culture, economy and society*. Oxford: Oxford University Press.
- Bovenkerk, F. (2001). *Misdaadprofielen*. Amsterdam: J.M. Meulenhoff.
- Bolier, L. en E. Bohlmeijer (2001). *Een groot hart; een evaluatieonderzoek naar Stichting Match*. Utrecht: Trimbos Instituut.
- Boogaard, E. van den (2008). *Evaluatie maatregelen veiligheid Kanaleneiland Noord [online]*. Utrecht: Gemeente Utrecht. <http://www.utrecht.nl/images/DWS/Zuidwest/pdf/2008/evaluatieMaatregelKE24jan08.pdf>
- CBS (2007). *Veiligheidsmonitor Rijk 2007. Voorburg/ Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek*.
- Crul, M. (2004). Het Marokkaanse Coachingsproject 1999-2004. In M. Crul en K. Kraal. *Evaluatie landelijk ondersteuningsprogramma Mentoring, Instituut voor Migratie- en Etnische Studies*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Doggen, A. (2007). Geen overlast meer van hangjeugd in wijk De Hoef in Waalwijk. *Brabants Dagblad*, 16 oktober 2007.
- Dreu, C.K.W. de et al. (2006). Interpersonal Relations and Group Processes - Motivated information processing, strategic choice and the quality of negotiated agreement. *Journal of personality and social psychology*, 90 (6), 927-943.
- Dijk, T. van (2007). *Nederland veiliger maar agressiever*. Hilversum: Intomart GfK.
- Doorn, L. van., M. Uytendiel en K. Penninx (2008). *De openluchtsociëteit; Hangjouders en de kwaliteit van de publieke ruimte*. Utrecht: Movisie.
- Doorten, I. en R. Rouw red. (2006). *Opbrengsten van sociale investeringen*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Eggleston, E. (2000). New Zealand Youth Gangs: Key findings and recommendations from urban ethnography. *Social Policy Journal of New Zealand*. 8 (14).
- Elhadioui, I. (2006). *Hoe 'buitenstanders' gevestigden' werden; kwalitatief onderzoek naar interculturele verhoudingen in de Burgermeesterwijk en de Steendijkpolder*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

- Emmelkamp, R. (2004). *Een veilig avontuur; Alledaagse plaatsen en vrijetijdsbesteding in de verhalen van jongeren en ouders*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Engbersen, G. (2006). Sociale herovering en de emancipatie van de onderklasse. In K. van Beek en Y. Zonderop, red. *30 plannen voor een beter Nederland; de sociale agenda*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Elffers, H. en W. de Jong (2004). 'Nee ik voel me nooit onveilig' determinanten van veiligheidsgevoelens. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- FNV Jong et al. (2007). *Zwartboek flexwerk: is flex wel zo super?* Amsterdam: Stichting FNV Pers.
- Gemeente Amsterdam (2005). *Aanpak overlast jeugdgroepen Amsterdam. Stand van zaken januari-juni 2005*. Amsterdam: Bestuursdienst gemeente Amsterdam.
- Gemeente Den Haag (2005). *Een veilig Den Haag (2): een opdracht aan alle Hagenaars 2006-2010* [online]. Den Haag: Gemeente Den Haag. <<http://www.denhaag.nl/Docs/bsd/veiligheid/Rapport%20Veiligheid%20web.pdf>>
- Gemeente Rotterdam (2006). *Cahier Groepsaanpak* [online]. <http://www.rotterdam-veilig.nl/Media/pdf/Cahier%207.pdf>
- Gemeente Utrecht (2007). *Aanpak overlastgevende en criminele jeugd* [online]. Utrecht: Gemeente Utrecht. <http://www.nicis.nl/kenniscentrum/binaries/nicis/bulk/publicaties/2007/7/brief-commisie-bv.pdf>
- Gemert, F. van (2002). *In de greep van de groep, een onderzoek naar een Marokkaanse problematische jeugdgroep in Amsterdam-West*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Gerris, J.R.M., M. Dekovic en J.M.A.M. Janssens (1997). The Relationship between Social Class and Childrearing Behaviors: Parents' Perspective Taking and Value Orientations. *Journal of Marriage and the Family*, 59 (4) 834-847.
- Ginkel, F. van, R. Veenbaas en J. Noorda (2006). *Jongerenwerk; Stand van zaken en perspectief*. Utrecht [e.a.]: NIZW [e.a.].
- Grin, J. en M. Hajer (2006). *Meervoudige democratie*. Amsterdam: Aksant.
- Groof, S. de (2006). Het (on)grijpbare onveiligheidsgevoel: een exploratie van de structuur binnen het veiligheidsconcept van mannen en vrouwen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 48 (1), 19-34.
- Hale, C. (1996). Fear of Crime: A Review of the Literature. *International Review of Victimology*, 4 (2), 79-150.
- Heijnen, P. (2006). Foute generalisaties. In: K. van Beek en Y. Zonderop red. *30 plannen voor een beter Nederland; de sociale agenda*. Amsterdam: Meulenhoff.

- Hoek, K. van den (2007). Wie niet vernielt, wordt beloond. *Tijdschrift voor sociale vraagstukken*, 61 (10), 17.
- Intraval (2005). *Diamant in profiel; inventarisatie overlast Diamantbuurt Amsterdam Oud Zuid*. Groningen: Stichting Intraval.
- James A. en A. Prout (1997). *Constructing and reconstructing childhood*. London: Farmer Press.
- Jong, J.D. de (2007). *Kapot moeilijk; Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Jong, J.D. de et al. (2002). Boekbespreking van Jeugdcriminaliteit in groepsverband. Tussen rondhangen en bendevoering. *Pedagogiek*, 22 (3), 278-285.
- Jungmann, B. (2004). Gezag wordt hier niet meer erkend. *de Volkskrant*, 22 januari 2004.
- Kaldenbach, H. (2005). *Respect, 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur*. Amsterdam: Prometheus.
- Kaldenbach, H. (2008). *Hangjongeren, 99 tips voor buurtbewoners en voorbijgangers*. Amsterdam: Prometheus.
- Kammerman, S. (2006). Ze zien ons als tweederangsburgers. *NRC Handelsblad*. 18 Februari 2006, p. 1.
- Kleijwegt, M. (2005). *Onzichtbare ouders. De buurt van Mohammed B. Zutphen: Plataan*.
- Kennedy, M. (2000). *Zero tolerance policy and Arabic-speaking young people*. Sydney: University of Western Sydney.
- Korf, D.J. en F. Bovenkerk (2007). *Dubbel de klos, slachtofferschap van criminaliteit onder etnische minderheden*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Korf, D.J. et al. (2007). *Boefjes of briljantjes; Over de effecten van criminaliteitspreventie bij allochtone jongeren*. Utrecht [e.a.]: Forum [e.a.]
- Kruissink, M. en A.A.M Essers (2004). *Zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit in de periode 1990-2001*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum.
- Laan, C. van der (2006) *Moraal/Desnoods staatsopvoeding*. *Trouw*, 10 januari 2006.
- Langeveld, M.J. (1952). *Maatschappelijke verwildering der jeugd*. Den Haag: Staatsuitgeverij.
- Lieberg, M. (1995). Teenagers and Public Space. *Communication Research*, 22 (6), 720-744.
- Lieshout, van P.A.H, M.S.S. van der Meij en J.C.I. de Pree (2007). *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*, Den Haag [e.a.]: WRR[e.a.].

- Lipsey, M.W. (1992). Juvenile delinquency treatment: A meta-analytic inquiry into the variability of effects. In: T.D. Cook et al.(Eds.). *Meta-analysis for explanation: A casebook* (pp. 283-320). New York: Russell Sage Foundation.
- Loeber, R., N.W. Slot en J.A. Sergeant red. (2001). *Ernstige en gewelddadige jeugd-delinquentie*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- MacKenzie, D., D. Wilson en S. Kider (2004). Effects of Correctional Boot Camps on Offending. In: D. MacKenzie en G. Armstrong (red.). *Correctional Boot Camps. Military Basic Training or a Model for Corrections?* Thousand Oaks: Sage.
- MacKenzie, D. et al.(2004). Boot Camp Prisons and Recidivism in Eight States. In: D. MacKenzie en G. Armstrong (red.), *Correctional Boot Camps. Military Basic Training or a Model for Corrections?* Thousand Oaks: Sage.
- Malone, K. en L. Hasluck (1998). Geographies of exclusion; young people's perceptions and use of public space. *Family matters*, 49 (autumn), 20-26.
- Margo, J.et al. (2006). *Freedom's orphans, raising youth in a changing world*. London: Institute for Public Policy Research.
- Martineau, E.M. (2006). *'Too much tolerance': Hang-around youth, public space, and the problem of freedom in the Netherlands*. New York: City University.
- Merton, R.K. (1968). *Social theory and social structure*. New York: The Free Press.
- Miedema, S. (1997). *Het peilen van de diepte. De relatie tussen werkloosheid en delinquentie bij jongvolwassen mannen*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Moffitt, T.E.(1993). Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent antisocial Behaviour; a Developmental Taxonomy. *Psychological review*, 100 (4), 674-701.
- Motivaction (2005). Behoeftte aan ouderenontmoetingsplekken groot. <http://www.ouderenhulp.nl/media/nieuwsarchief/11-11-2005-onderzoek-ouderen-winkelcentra>
- Nagin, D. en R. Tremblay (1999). Trajectories of Boys' Psychical Agression, Opposition and Hyperactivity on the Path tot Psychically Violent and Non-violent Juvenile Delinquency. *Child Development*, 70 (5), 1181-1196.
- NCP (1999). Hanging out, negotiating young people's use of public space (Summary Volume). *Youth Studies Australia*, 18 (4), 26-28.
- Nijboer, J. (2001). Spanningsbenaderingen. In: E. Lissenberg, S. van Ruller en R. van Swaaningen red. *Tegen de regels IV. Een inleiding in de criminologie*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- NRC-Next (2007). Gewetenloze kwelgeesten uit het riool, 19 oktober 2007.
- Noorda, J.J. en R.H. Veenbaas (2000). *Hangplekken, een nieuwe rage?; Handleiding voor jongerenontmoetingsplaatsen en jeugdbeleid*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

- Noorda, J.J. en R.H. Veenbaas (2006). *Rondhangende jongeren* [online] Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks en Documentatie Centrum.
http://www.wodc.nl/images/hangjongeren%20en%20overlast_tcm44-84961.pdf
- Ostaaijen, J.J.C. van, en P.W. Tops (2007). *Active Citizens and Local Safety. How the Active Citizens-Matrix Can Support Local Government to Support Citizens in Their Efforts to Improve Safety*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Het Parool (2007). 'Straatwolven' regeren in wijk Kanaleneiland, 25 september 2007, p. 7.
- Het Parool (2007a). Recherche in West jaagt op jongeren, 1 november 2007, p. 1.
- Parent, D.G. (2003). *Correctional boot camps: lessons from a decade of research*. National Institute of Justice: Rockville.
- Pavis, S. en S. Cunningham-Burley (1999). Male youth street culture; Understanding the context of health-related behaviour. *Health Education Research*, 14 (5), 583-596.
- Pfeiffer, C., M. Windizio en M. Kleimann (2005). Media use and its impact on crime perception, sentencing attitudes and crime policy. *European Journal of Criminology*, 2 (3), 259-285.
- Pels, T. (2003). *Respect van twee kanten: een studie over last van Marokkaanse jongeren*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Politie Gelderland Zuid (2006). *Jaarverslag 2006* [online]. <http://www.politie.nl/Gelderland-Zuid/Images/jaarverslag%202006_tcm13-311416.pdf>
- Politie Limburg Noord (2005). *Politie Limburg Noord brengt 70 jeugdgroepen in beeld* [online]. <http://www.nieuwsbank.nl/inp/2005/04/25/R404.htm>
- Pouw, P. (2007). Samenscholingsverbod in Kanaleneiland; Harde aanpak of symboolpolitiek? *Zorg+Welzijn*, 13 (11), 12-15.
- RMO (2007). *Straf en zorg: een paar apart. Passende interventies bij delictplegers met psychische en psychiatrische problemen*. Den Haag: RMO.
- RMO (2007a). *Vormen van democratie; een advies over democratische gezindheid*. Den Haag: RMO.
- RMO (2006). *Ontsnappen aan medialogica; tbs in de maatschappelijke beeldvorming*. Den Haag: RMO.
- RMO (2005). *Niet langer met de ruggen naar elkaar, een advies over verbinden*, Den Haag: RMO.
- RMO (2004). *Sociale veiligheid organiseren; naar herkenbaarheid in de publieke ruimte*. Den Haag: RMO.
- RMO (2003). *Medialogica; over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*. Den Haag: RMO.

- Reformatoisch Dagblad (2007). Een zwarte vrijstaat in blank Utrecht, 13 oktober 2007.
- Rubio, A.I. en L. Kortekaas (2007). Tussen de loopgraven in Slotervaart. *Algemeen Dagblad*, 20 oktober 2007, p. 8.
- Ruiter, C. de en V. Veen (2004). *Terugdringen van recidive bij drie typen geweldsdelinquenten: Werkzame interventies bij relationeel geweld, seksueel geweld en algemeen geweld*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Salhi, A. en I. Elhadioui (2005). *Marokkaanse jongeren en overlast; Een bijzonder Marokkaans-Maassluise Aanpak*. Rotterdam: Stimulans Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- SCP (2006). *Angstige burgers? De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Sportlokaal 5 (2007). Playground versterkt sociale cohesie in Stedenwijk, oktober 2007, 17-19.
- Staatscourant (2007). Elke soort probleemjeugd een eigen aanpak, 19 oktober 2007.
- Steege, M. van der en H.D. Webbink (2006). *Voortijdig schoolverlaten in Nederland; omvang, beleid en resultaten*, Den Haag: Centraal Planbureau.
- Stevens, G. et al. (2005). Predicting externalizing problems in Moroccan immigrant adolescents in the Netherlands. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 40 (7), 571-579.
- Stone, D. B. Patten en S. Heen (1999). *Moeilijke gesprekken; handleiding voor het voeren van gesprekken waar je als een berg tegenop ziet*. Utrecht: Het Spectrum.
- Tank, M. Klein (2001). Aangeven of wegstijgen; jongerenwerkers en het criminele circuit. *O25*, 2001 (3), 12-15.
- Tokmetzis, D. (2007). Beetje hangen; bewoners durven jongeren niet aan te spreken op gedrag. *NRC*. 18 augustus 2007, p. 10.
- Ury, W.L. (1992). *Onderhandelen met lastige mensen; een strategie om in vijf stappen een doorbraak te forceren*. Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Vanfraechem, I. (2002). *Een wetenschappelijk onderzoek over de toepassing van family group conference (herstelgericht groepsoverleg) in Vlaanderen*. Eindrapport. Leuven: K.U. Leuven.
- Veen, A.C. van (2006). *Gedist!? Een onderzoek naar jongeren en straatcultuur in Utrecht*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Veenstra, R. et al (in preparation). *Childhood-Limited versus Persistent Antisocial Behavior: Why Do Some Recover and Others Do Not? The TRAILS Study*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

- Vercaigne, C. en L. Walgrave (2000). *Verstedelijking, sociale uitsluiting van jongeren en straatcriminaliteit*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
- VNG (2007). *Samen aan de slag; bestuursakkoord rijk en gemeenten*. Den Haag: Ministerie voor Jeugd en Gezin en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.
- Vollebergh, W. (2008). *De tijd van je leven: jeugd in veranderende culturele contexten*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Waller, I. en D. Sansfacon (2000). *Investing Wisely in Crime Prevention. International Experiences* International Centre for the Prevention of Crime. Washington: U.S. Department of Justice.
- Wartna, B.S.J., S. El Harbachi en A.M. Van der Laan (2005). *Jong Vast. Een cijfermatig overzicht van de strafrechtelijke recidive van ex-pupillen van justitiële jeugdinstellingen*. Meppel: Boom Juridische Uitgevers.
- Wijkraad West (2002). *Wijkraadpleging jongeren Utrecht West [online]*. <http://www.wijkraadwest.nl/documenten/18feb03.wijkraadpleging.pdf>
- Winter, M. de (2006). Democratie-opvoeding versus de code van de straat. In: M. de Winter, T. Schillemans, T. en R. Janssens (red.) *Opvoeding in democratie*, Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Winter, M., de en M. Noom (2001). Iemand die je gewoon als mens behandelt...; thuisloze jongeren over het verbeteren van de hulpverlening. *Pedagogiek*, 21 (4), 296-309.
- Wonderen, van R. en N. Boonstra (2007). *Voel je thuis op straat!* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- WRR (2003). *Waarden, normen en de last van gedrag*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Zeijl et al. (2007). *Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland* Utrecht: Trimbos Instituut.

Geraadpleegde deskundigen

Dhr. M. Akka	Stadsdeel Slotervaart
Dhr. drs. S.P. Band	Ministerie Jeugd en Gezin
Dhr. drs. A.J. van Bommel	Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming
Dhr. drs. I. Elhadioui, MSc	Erasmus Universiteit Rotterdam
Dhr. mr. A.B. Engberts	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Mevr. drs. A.E. Hessels	Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming
Dhr. drs. M. Jebbink	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Ministerie van Wonen, Wijken en Integratie
Dhr. dr. J.D. de Jong	Vrije Universiteit Amsterdam
Dhr. H. Mouhmouh	Stadsdeel Slotervaart
Dhr. drs. J.J. Noorda	Noorda en Co
Dhr. dr. E. Snel	Erasmus Universiteit Amsterdam
Dhr. M. Theeboom	Politie Haaglanden
Dhr. M. de Vroege	Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid
Dhr. S. van de Weerd	Bavo Europaart en Onze Buren

Overzicht van uitgebrachte publicaties

Adviezen

Derde raadsperiode 2005-2008

- 43 Tussen flaneren en schofferen. Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren. (2008)
- 42 Vormen van democratie. Een advies over democratische gezindheid. (2007)
- 41 Straf en zorg: een paar apart. Passende interventies bij delictplegers met psychische en psychiatrische problemen. (2007)
- 40 Inhoud stuurt de beweging. Drie scenario's voor het lokale debat over de WMO. (2006)
- 39 Ontsnappen aan medialogica. Tbs in de maatschappelijke beeldvorming. (2006)
- 38 Verschil maken. Eigen verantwoordelijkheid na de verzorgingsstaat. (2005)
- 37 Niet langer met de ruggen naar elkaar. Een advies over verbinden. (2005)
- 36 Lokalisering van maatschappelijke ondersteuning. Voorwaarden van maatschappelijke ondersteuning. (2005)

Tweede raadsperiode 2001-2004

- 35 Eenheid, verscheidenheid en binding. Over concentratie en integratie van minderheden in Nederland. (2005)
- 34 Ouderen tellen mee. Advies aan de Themacommissie Ouderenbeleid van de Tweede Kamer. (2004)
- 33 Mogen ouderen ook meedoen. (2004)

- 32 Toegang tot recht. (2004)
- 31 Sociale veiligheid organiseren. Naar herkenbaarheid in de publieke ruimte. (2004)
- 30 Verschil in de verzorgingsstaat. Over schaarste in de publieke sector. (2004)
- 29 Humane genetica en samenleving. Bouwstenen voor een ander debat. (2004)
- 28 Europa als sociale ruimte. Open coördinatie van sociaal beleid in de Europese Unie. (2004)
- 27 Hart voor Europa. De rol van de Nederlandse overheid. (2003)
- 26 Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek. (2003)
- 25 De handicap van de samenleving. Over mogelijkheden en beperkingen van community care. (2002)
- 24 Bevrijdende kaders. Sturen op verantwoordelijkheid. (2002)
- 23 Geen woorden maar daden. Bijdrage aan het normen- en waarden-debat. (2002)
- 22 Werken aan balans. Een remedie tegen burn-out. (2002)
- 21 Educatief centrum voor ouder en kind. Advies over voor- en vroeg-schoolse opvang. (2002)
- 20 Levensloop als perspectief. Kanttekeningen bij de Verkenning Levensloop. Beleidsopties voor leren, werken, zorgen en wonen. (2002)
- 19 Van uitzondering naar regel. Maatwerk in het grotestedenbeleid. (2001)
- 18 Aansprekend opvoeden. Balanceren tussen steun en toezicht. (2001)
- 17 Instituties in lijn met het moderne individu. De Sociale Agenda 2002-2006. (2001)
- 16 Kwetsbaar in kwadraat. Krachtige steun aan kwetsbare mensen. (2001)

Eerste raadsperiode 1997-2000

- 15 Ver weg en dichtbij. Over hoe ICT de samenleving kan verbeteren. (2000)
- 14 Van discriminatie naar diversiteit. Kanttekeningen bij de Meerjarennota Emancipatiebeleid 'Van vrouwenstrijd naar vanzelfsprekendheid'. (2000)
- 13 Wonen in de 21^e eeuw. (2000)
- 12 Alert op vrijwilligers. (2000)
- 11 Ongekende aanknopingspunten. Strategieën voor de aanpassing van de sociale infrastructuur. (2000)

- 10 Aansprekend burgerschap. De relatie tussen organisatie van het publieke domein en de verantwoordelijkheid van burgers. (2000)
- 9 Nationale identiteit in Nederland. (1999)
- 8 Arbeid en zorg. Reactie op de kabinetsnota 'Op weg naar een nieuw evenwicht tussen arbeid en zorg'. (1999)
- 7 Integratie in perspectief. Advies over integratie van bijzondere groepen en van personen uit etnische groeperingen in het bijzonder. (1998)
- 6 Verantwoordelijkheid en perspectief. Geweld in relatie tot waarden en normen. (1998)
- 5 Uitsluitend vrijwillig!? Maatschappelijk actief in het vrijwilligerswerk. (1997)
- 4 Kwaliteit in de buurt. (1997)
- 3 Werkloos toezien. Activering van langdurig werklozen. (1997)
- 2 Stedelijke vernieuwing. (1997)
- 1 Vereenzaming in de samenleving. (1997)

Werkdocumenten

- 14 Opbrengsten van sociale investeringen. I. Doorten en R. Rouw (red.). (2006)
- 13 Eigen verantwoordelijkheid: bevrijding of beheersing? R. Ossewaarde. (2006)
- 12 Democratie voorbij de instituties. Vooronderzoek van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. (2006)
- 11 Horizontale verantwoording bij ZBO's en agentschappen. T. Schillemans. (2005)
- 10 Tussen zorgen en begrenzen. Over de aanpak van delictplegers met psychi(atri)sche problemen. D. Graas en R. Janssens. (2005)
- 9 Gezin anno nu. M. Distelbrink, N. Lucassen en E. Hooghiemstra. (2005)
- 8 Tussen vangnet en trampoline. Over de inzet van publieke middelen voor participatie en zekerheid. H. Adriaansens, K. van Beek en R. Janssens. (2005)
- 7 Preventiebeleid. Een verkennende achtergrondstudie. R. Torenvlied en A. Akkerman. (2005)
- 6 Over insluiting en vermijding. Twee essays over segregatie en integratie. J. Uitermark en J.W. Duyvendak; P. Scheffer. (2004)
- 5 "Nee, ik voel me nooit onveilig". Determinanten van sociale veiligheidsgevoelens. H. Elffers en W. de Jong. (2004)

- 4 Ouderen en maatschappelijke inzet. K. Breedveld, M. de Klerk en J. de Hart. (2004)
- 3 Financiële prikkels voor werknemers bij uittreding. I. Groot en A. Heyma. (2004)
- 2 Sociale veiligheid vergroten door gelegenhedsbeperking: wat werkt en wat niet? K. Wittebrood en M. van Beem. (2004)
- 1 Inburgering. Educatieve opdracht voor nieuwkomer, overheid en samenleving. (2003)

Publicaties van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling zijn te downloaden via www.adviesorgaan-rmo.nl.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) werkt aan nieuwe concepten voor de aanpak van sociale vraagstukken. De raad is:

prof. mr. Maurits Barendrecht

prof. dr. Talja Blokland-Potters

prof. dr. Anneke van Doorne-Huiskes

prof. dr. Paul Frissen

mr. Sadik Harchaoui (voorzitter)

Yolan Koster-Dreese

drs. José Manshanden

prof. dr. Lucas Meijs

prof. dr. Micha de Winter

dr. Rienk Janssens is waarnemend algemeen secretaris van de raad.

De RMO is bij wet ingesteld op 1 januari 1997. Zijn formele opdracht luidt: 'de regering en de beide kamers der Staten-Generaal te adviseren over de hoofdlijnen van beleid inzake de gevolgen van maatschappelijke ontwikkelingen voor zover deze van invloed zijn op de participatie van burgers in en de stabiliteit van de samenleving'.

Parnassusplein 5

Postbus 16139

2500 BC Den Haag

Tel. 070 340 52 94

Fax 070 340 54 46

rmo@adviesorgaan-rmo.nl

www.adviesorgaan-rmo.nl

raad voor maatschappelijke ontwikkeling

Colofon

Tussen flaneren en schofferen
Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren (advies 43)
Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

ISBN 978 90 6665 944 5
NUR 740

Foto omslag
© Hans van der Meer (Hollandse Hoogte)

Vormgeving
Marc Horvat, Uitgeverij SWP

Opmaak binnenwerk
2-D'sign, Hilversum

Uitgever
Paul Roosenstein

Voor informatie over overige uitgaven van Uitgeverij SWP:
Postbus 257, 1000 AG Amsterdam
Telefoon: (020) 330 72 00
Fax: (020) 330 80 40
E-mail: swp@mailswp.com
Internet: www.swpbook.com